

บทที่ ๒ การไปเกิด (มรณะ)

เนื้อหาของบทที่ ๒

๑. ความหมายของการไปเกิด (มรณะ)
๒. ประเภทและเหตุเกิดขึ้นของความตาย
  - ประเภทของความตาย ๓ คือ
    ๑. ขณิกมรณะ
    ๒. สัมมุติมรณะ
    ๓. สัมุจเจทมรณะ
  - เหตุเกิดของความตาย คือ
    ๑. อายุกขยะมรณะ
    ๒. กัมมกขยะมรณะ
    ๓. อุภยกขยะมรณะ
    ๔. อุปัจเจทกมรณะ
๓. อารมณ ๓ ที่ปรากฏก่อนตาย
๔. เงื่อนไขการปรากฏแห่งอารมณ ๓
๕. วิถีจิตเมื่อใกล้ตาย
๖. ปฏิสนธิจิต
  - ๖.๑. เหตุของปฏิสนธิจิต ๓ อย่าง
  - ๖.๒. อารมณของปฏิสนธิจิต และรูปปฏิสนธิ
  - ๖.๓. ปฏิสนธิโดยสังเขป
  - ๖.๔. การปฏิสนธิในภูมิใหม่
๗. เหตุแห่งการมีอายุยืน
๘. การเตรียมตัวตาย
๙. ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ใกล้ตาย

๑๐. ข้อสังเกตผู้ไปดีและไปไม่ดี
๑๑. ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ละโลกไปแล้ว
๑๒. พระสูตร และตำราอ้างอิง

วัตถุประสงค์

บทนี้ต้องการให้นักศึกษามีความเข้าใจในหัวข้อต่อไปนี้

๑. ความหมายของวิถีมุตตจิต (จิตพ้นวิถิ)
๒. ประเภทและจำนวนของจิตพ้นวิถิ
๓. ความหมาย, ประเภทและเหตุเกิดของความตาย
๔. จุติจิตและปฏิสนธิจิต
๕. เหตุแห่งอายุยืน
๖. การเตรียมตัวตาย
๗. อารมณ์ที่ปรากฏก่อนตาย
๘. ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ที่ใกล้ตาย
๙. วิถิจิตเมื่อใกล้จะตาย
๑๐. ข้อสังเกตของผู้ไปดีและไปไม่ดี
๑๑. ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ตายไปแล้ว
๑๒. ประเภทของการจุติและปฏิสนธิของสัตว์ในภูมิต่าง

บทที่ ๒ การไปเกิด (มรณะ)

ในบทก่อนหน้าศึกษาเรียนเรื่องวิถีจิต คือ จิตที่ขึ้นสู่กระแสรับอารมณ์ปกติไปแล้ว ในบทต่อไปนี้เป็น เรื่องการไปเกิด (มรณะ) , การมาเกิด (ปฏิสนธิ) , กรรม และภูมิ นี้จะไม่เกี่ยวกับจิตในวิถีตามปกติ แต่จะเกี่ยวเนื่องกับจิตที่พ้นวิถีการรับอารมณ์ ฉะนั้นก่อนกล่าวถึงเรื่อง การไปเกิด เป็นต้น จึงควรทราบความหมายของ จิตพ้นวิถี ก่อน

จิตพ้นวิถี หรือ วิถีมุตตจิต คือ **จิตที่ไม่ขึ้นรับอารมณ์ ๖** (รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันถารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ และธรรมารมณ์) เหมือนจิตในวิถีตามปกติที่กล่าวแล้วในบทก่อน แต่เป็นจิตมีอารมณ์ของตนเองประจำอยู่ ๓ คือ

๑. กรรมอารมณ์ ๒. กรรมนิมิตตอารมณ์ ๓. คตินิมิตตอารมณ์ และเป็นจิตที่เกิดเฉพาะในปฏิสนธิกาล ตอนใกล้ตายจะไปเกิดใหม่ ซึ่งทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ รักษาภพ และทำหน้าที่ตายจากภพเก่า มีทั้งหมด ๑๙ ดวง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. จิตที่พ้นวิถีแน่นอน มี ๙ ดวง คือ มหัคคตวิบากจิต

๒. จิตที่พ้นวิถีไม่แน่นอน มี ๑๐ ดวง คือ อุเบกขาสันตীরณจิต ๒ และมหาวิบากจิต ๘

จุดมุ่งหมายโดยตรงของการพูดเรื่องจิตนอกวิถีก็ คือ การพูดถึงจิตที่ทำหน้าที่ตาย (จุติจิต) และเกิดในภพใหม่ (ปฏิสนธิจิต) การตายและเกิดในภพใหม่ของจิตจะต้องมีกระบวนการร่วมหลายอย่าง จึงจะให้การตายและเกิดใหม่สำเร็จได้ เช่น จะต้องมียุภูมิเป็นที่เกิดใหม่ของจิต ต้องมีกรรมเป็นตัวนำไปเกิดในภูมิใหม่ และจะต้องมีการตายเป็นขั้นตอนสุดท้าย

ดังนั้น ในเรื่อง วิถีมุตตจิต นี้จึงมีหัวข้อที่ต้องศึกษา ๔ เรื่องด้วยกัน คือ

๑. การไปเกิด (มรณะ)

๒. การมาเกิด (การปฏิสนธิ)

๓. กรรม

๔. ภูมิเป็นที่ไปเกิด

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายมีลักษณะอยู่ ๓ ประการ คือ เกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรเปลี่ยน (แก่, เจ็บ) ไปในท่ามกลาง และตายไปในที่สุด ซึ่งเห็นกันอยู่ทั่วไป เมื่อตายแล้วมีใ่วว่าจะสิ้นสุดกันเพียงเท่านั้น ดังที่หลายท่านเข้าใจกันจนมีคำกล่าวติดปากกันว่า “ชีวิตสั้นสุดที่เชิงตะกอน” เข้าทำนองว่า ตายแล้วสูญ เพราะเรามองไม่เห็นการไปเกิดของสัตว์ที่ตายแล้วว่าจะไปอย่างไร แม้มีผู้ทดลองแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน คือ การใช้วิทยาศาสตร์พิสูจน์ แต่ก็ไม่พบเห็นว่าสัตว์ที่ตายแล้วไปเกิดใหม่อย่างไร ทั้งนี้เพราะเขาใช้เครื่องมือไม่ถูกประเภท คือ ใช้วัตถุหยาบไปจับวัตถุละเอียดกว่า เหมือนเอาชะลอมไปจับอากาศ ก็ย่อมไม่ประสบความสำเร็จ มีแต่เหนื่อยเปล่า ซ้ำร้ายยังแต่จะเกิดความเห็นผิด มีความเชื่อมั่นในวิธีทดลองที่ผิดของตนเอง โดยไม่รู้ตัวยิ่งขึ้นไปอีก

แต่ความจริงแล้วการตายในภพหนึ่ง ๆ หาได้สูญไปไม่ เพราะตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อตายไปแล้วก็ยังจะต้องไปเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิทั้งหลาย ๓๑ ภูมิ ต่างกันเพียงแต่ว่า ผู้ทำกรรมดีก็ไปเกิดในสุคติภูมิมีความสุขกายสบายใจ ผู้ทำกรรมชั่วต้องไปเกิดในอบายภูมิสวดยทุกขเวทналิ้นกาลนาน ส่วนผู้หมดกิเลสก็เข้าสู่นิพพานก็สวดยนิพพานนิรันตสุข ดังที่ พระพุทธองค์ ตรัสว่า

“ชนทั้งหลายบางพวก	ย่อมเข้าถึงธรรม ^๑
ผู้มีกรรมชั่ว	ย่อมเข้าถึงนรก
ผู้มีกรรมเป็นเหตุแห่งสุดติ	ย่อมไปสวรรค์
ผู้ไม่มีอาสวะ	ย่อมปรินิพพาน ” ^๑

ส่วนเรื่องของภพภูมิ ที่สัตว์ผู้ทำกรรม ต้องไปเกิดสวดยผลแห่งกรรม และกรรมที่ สัตว์ทำแล้วอย่างไรจะพาไปเกิดในภพภูมิไหน จะได้กล่าวเป็นลำดับไป

^๑ พุ.ธ. (ไทย) 42/3

ดังนั้นความตาย จึงเป็นเพียงจุดสิ้นสุดของชีวิต ในภพภูมิหนึ่ง ๆ เท่านั้น และความตายนี้ย่อมเป็นสิ่งที่น่ากลัวและไม่น่าปรารถนาของสรรพสัตว์ แต่ไม่ว่า**เราจะปรารถนาหรือไม่ก็ตาม เราทุกคนล้วนแต่ต้องตาย** ในเมื่อเราทุกคนต้องตาย เราจึงควรมาศึกษาเรื่อง ความตาย กันดีกว่า เพื่อความปลอดภัยในภพเบื้องหน้า อันเป็นชีวิตใหม่หลังความตาย

๑. ความหมายของการไปเกิด (มรณะ)

คำว่า “**มรณะ**” แปลว่า **ความตาย** มีศัพท์ทางวิชาการหมายถึง ความตาย และมีหลายศัพท์ด้วยกันขึ้นอยู่กับฐานะและประเภทของบุคคล เช่นคำว่า จูติ ดับ ทำกาละ แดกกายทำลายขันธ์ การทิ้งร่างเก่า มรณภาพ อสังขารม อนิจกรรม นิพพาน ปรีนิพพาน เป็นต้น ในพระคัมภีร์พุทธศาสนา ได้ให้ความหมายไว้หลายอย่างด้วยกัน คือ

“ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความแตกทำลาย ความหายไป มฤตยู ความทำกาละ ความทำลายแห่งขันธ์ (๕) ความทอดทิ้งซากศพไว้ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์ นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ”¹ (ความหมายตามพระสูตร)

“ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความหายไป แห่งธรรมเหล่านั้น นี้เรียกว่า มรณะ”² (ความหมายตามพระอภิธรรม)

“อายุ ใ้อ่อน และวิญญาณ ละกายนี้ไปเมื่อใด เมื่อนั้นกายนี้จะถูกเขาทอดทิ้ง นอนอยู่ไม่มีจิตใจ เป็นเหยื่อของสัตว์”³

หมายความว่า เครื่องปรุงชีวิต ๓ ประการ คือ อายุ ใ้อ่อน และวิญญาณ ละกายนี้ไปเมื่อใด สัตว์ก็ชื่อว่า “ตาย” เมื่อนั้น

¹ ที.มหา. มหาสติปัฏฐานสูตร (ไทย) 14/233

² อภิ.วิ. (ไทย) 77/282

³ ส.ขนฺธ. เชนูปนิชกสูตรที่ ๑ (ไทย) 27/319

อายุ ได้แก่ รูปชีวิตินทรีย์ และอรุรูปชีวิตินทรีย์ (อรรถกถาโดยมากมุ่งเอาเฉพาะรูปชีวิตินทรีย์หรือกรรมชรูป) ไออุ่น ได้แก่ อุสมาเตโชธาตุที่เกิดจากกรรม วิญญาณ ได้แก่ ปฏิสนธิวิญญาณ (ภวังคจิต) เว้น อสังขยีสัตว์

๒. ประเภทและเหตุเกิดขึ้นของความตาย

ความตายแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. **ขณิกมรณะ** หมายถึง ความดับของรูปนามที่เรียกว่า ภังคขณะ (รูปนามมีอาการ ๓ คือ อุปาทะ ลีลิต และภังคะ แปลว่า ความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป) แม้สัตว์ยังมีชีวิตอยู่ แต่รูปนามก็เกิดดับตลอดเวลา

๒. **สมมติมรณะ** หมายถึง การตายของคน สัตว์ ต้นไม้ อันเป็นไวยาหารของชาวโลกที่ใช้เรียกกัน ทว่า ๆ ไป แต่โดยปรมาตย์ที่เพ่งถึงแก่นแท้แล้ว ไม่มีสัตว์ตาย และต้นไม้ก็ไม่มีชีวิตินทรีย์ มีแต่อุตุชรูปเท่านั้น

๓. **สมุจเจทมรณะ** หมายถึง การปรินิพพานของท่านผู้สิ้นอาสวะ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

คำว่า “**มรณะ**” ที่จะกล่าวในเรื่อง เหตุเกิดของความตาย นี้มุ่งหมายเอาเฉพาะ **สมมติมรณะและสมุจเจทมรณะ** ๒ ประเภท นี้เท่านั้น ส่วนขณิกมรณะ ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ความตาย ที่จะได้กล่าวในลำดับต่อไป

ความตาย หมายถึง การสิ้นชีวิตนี้ มีเหตุที่ทำให้ปรากฏเกิดขึ้น ๔ ประการ คือ

- ๑.) อายุขยยะมรณะ ได้แก่ ตายเพราะสิ้นอายุ
- ๒.) กัมมัขยยะมรณะ ได้แก่ ตายเพราะสิ้นกรรม
- ๓.) อุภยักขยยะมรณะ ได้แก่ ตายเพราะสิ้นทั้งอายุ และกรรมทั้งสองพร้อมกัน
- ๔.) อุปัจเจทมรณะ ได้แก่ ตายเพราะกรรมเข้าไปตัดรอน

เหตุให้ความตายเกิดทั้ง ๔ ประการ มีรายละเอียดที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

๑.) อายุขยะมรณะ ตายเพราะสิ้นอายุ *อายุ* เมื่อว่าโดยสภาวะธรรมแล้ว ได้แก่ ชีวิตรูป *ขยะ* แปลว่า ความสิ้นไป เมื่อรวมกันเป็น อายุขัย แปลว่า ความสิ้นไปแห่งอายุ ในที่นี้มุ่งหมาย เอากำหนดเขตแห่งการตั้งอยู่ของชีวิตรูปของบุคคลในภूमินั้น ๆ รวมกันเป็นหลัก อาจ เรียกว่า **อายุกัป** คือ กำหนดอายุของคนในแต่ละยุค เมื่อกล่าวโดยบุคคลาธิษฐาน หมายถึง ตายเมื่อแก่ หรือ แก่ตายตามปกติทั่วไป

หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายที่เกิด อยู่ในภุมิใดสมัยใด เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ ดำรงชีวิตอยู่ได้ตลอดชั่วแห่งอายุของสัตว์ นั้น ๆ ในภूमินั้นสมัยนั้น ถึงแม้ว่ากรรมที่จะ ให้อายุดำรงอยู่ในกำเนิดนั้นยังไม่สิ้นไปก็ ตามที่ เช่น เกิดเป็นมนุษย์ในชมพูทวีป ใน สมัยปัจจุบันนี้ มีอายุครบ ๗๕ ปี อันเป็นชั่ว

แห่งอายุของมนุษย์ในปัจจุบันนี้แล้วจึงตาย เพราะแม้เมื่อปฏิสนธิด้วยจิตที่ให้มีอายุยืนนานมากก็ ตาม แต่มาเกิดในช่วงของภุมิที่เริ่มเสื่อม เพราะฤดูกาลวิบัติ และอาหารวิบัติ สัตว์นั้นก็ต้องตาย ตามอายุของภุมินั้น เช่น พระสัพพัญญูพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีอายุหนึ่งอสงไขย แต่ก็ไม้อาจดำรง พระชนม์ชีพตลอดอสงไขย¹ หรือเทพเจ้าบางองค์อุบัติในสวรรค์ชั้นต่ำ เพราะความปรารถนาของ ตนสมัยเป็นมนุษย์ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร เสด็จสวรรคตไปอุบัติ ณ สวรรค์ชั้นจาตุมาหาชิกา เป็นยักษ์ชั้นสูงชื่อ ชนวสกะ แม้พระองค์จะมีบุญมากก็ตาม แต่เมื่อครบกำหนดอายุในสวรรค์ชั้น นั้นก็ต้องจุติแล้วจึงอุบัติใหม่อีก ผู้ที่มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์เล็กน้อยหรือมากกว่าเกณฑ์นิดหน่อย เช่น ปัจจุบันก็อายุระหว่าง ๗๓ - ๗๗ ก็ยังจัดอยู่ในการตายเพราะสิ้นอายุ

๒.) กัมมกขยะมรณะ ตายเพราะสิ้นกรรม *กรรม* ในที่นี้ หมายถึง *ชนกกรรม* และ *อุปถัมภกกรรม* คือ กรรมนำไปเกิดและที่หล่อเลี้ยงสนับสนุนให้ดำรงอยู่ในภพปัจจุบันนี้ เท่านั้น กัมมกขยะ หมายถึง เป็นการสิ้นสุดอำนาจแห่งกรรมทั้งสองนี้ หมายความว่า เมื่อชนก

¹ ที.มหา.อ.มหาปนาทสูตร (ไทย) 13/77

กรรมที่นำเกิดและอุปถัมภ์ภพกรรมที่ช่วยส่งเสริมในภพนั้นหมดกำลังลง ในขณะที่สัตว์นั้นยังดำรงชีวิตอยู่ไม่เต็มวัยแห่งอายุกับ ก็ตายลงก่อนก็ดี หรือ อยู่เกินอายุขัยของภพนั้นแล้วจึงตายก็ดี เช่น ในสมัยนี้อายุอย่างน้อยต้อง ๗๕ ปี แต่ผู้นั้นอาจดำรงอยู่ได้เพียง ๑ เดือน, ๒ เดือน, ๑ ปี, ๑๐ ปี เป็นต้น ก็ตายลงเสียก่อน หรือตายตอนอายุ ๑๐๐ กว่าปี ซึ่งเกินอายุกับเพราะอำนาจกุศลกรรมและยาหรือมนต์ แม่เทวดาบางองค์อุปถัมภ์ในสวรรค์ชั้นสูงด้วยบุญกรรมเล็กน้อย ก็ไม่อาจจะอยู่สววยทิพย์สมบัติได้ตลอดอายุขัยของเทวดาชั้นนั้น ก็ต้องจุติเพราะหมดบุญ เป็นต้น ก็จัดว่า ตายเพราะสิ้นกรรม¹

๓.) อุภยักขยะมรณะ ตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรมพร้อมกัน หมายความว่า สัตว์เกิดขึ้นและดำรงชีวิตอยู่เต็มวัยแห่งอายุกับของตนแล้ว และประจวบกับชนกรรม และอุปถัมภ์ภพกรรม ก็สิ้นกำลังลงพร้อมกันด้วย สัตว์นั้นจึงตายลง

๔.) อุปัจเจทกมรณะ ตายเพราะมีกรรมตัดรอน หมายถึง การตายเพราะกรรมเข้าไปตัดวิบาก และกรรมชรูป

หมายความว่า ผู้ที่มีอายุยังไม่ถึงขีดอายุขัย และอำนาจของชนกรรม กับอุปถัมภ์ภพกรรมก็ยังไม่หมด แต่ด้วยอำนาจของอกุศลกรรมของสุดศีลสัตว์ที่ได้ทำแล้วในภพก่อนหรือภพนี้เข้ามาตัดรอนให้ตายลงเสียก่อน ในสมัยที่ยังไม่ถึงเวลา เพราะอุบัติเหตุ เช่น ถูกไฟไหม้ ถูก

รถชน ถูกฆาตกรรม ตลอดจนเพราะโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เบียดเบียน หรือเพราะการปฏิบัติตนไม่ถูกต้องสม่าเสมอ เช่น ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร กินน้อยไปจนทิวกระหาย กินมากไปจนอึด

¹ จุ.อ.การีเปติวัด (ไทย) 49/392

เกินไป อาหารไม่ย่อย การบริหารอิริยาบถไม่สม่ำเสมอ ไม่รู้วิธีบำรุงรักษาสุขภาพร่างกาย การคบคนพาล เสพติดสิ่งมีโทษ เป็นคนทุศีล การถูกเทวดาลงโทษ เป็นต้น

ส่วนการตายของเทวดา เช่น ตายเพราะความโกรธของพวกเทวดาโมภโทธิกา เพราะมัวประมาทเล่นเพลิดเพลิน จนลืมเสวยสุทธาโภชน์ของพวกเทวดาชิททาบโทธิกา เพราะมัวเมาในการเสพกามเกินไปของคันธัพพเทพินป่าหิมพานต์ การทำอธิมุตติกาล (ตั้งใจตายลงมาเกิดเพื่อสร้างบารมี) ของเทพหรือพรหมผู้มีบารมี เช่น พระโพธิสัตว์ ติสสพรหม เป็นต้น และการฆ่าตัวตายพร้อมกับบรรลอรหัตถ์ของพระฉันทนเถระ และพระโคตมิกเถระ ก็นับเข้าในการตายเพราะกรรมตัวครองนี้

หรือตายด้วยอำนาจของกุศลกรรมของอภัยสัตว์ เช่น การตายของสัตว์นรก เปรต อสุรกาย เพราะอาศัยการระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เช่น เห็นเปลวไฟลี้ล้ายจีวร ทำให้นึกถึงตอนที่ตนถวายจีวร จึงทำให้จิตใจจากนรกทันที ไปเสวยสุขในสุคติภูมิ หรือได้อนุโมทนาบุญที่ญาติมิตรอุทิศให้ตน ทำให้ตัวครองนิเวศของกรรมชั่วให้ลดน้อยลงได้ ทำให้อายุที่จะเสวยผลบาปอันเป็นทุกข์ทรมานสั้นลง

อุปัจเจกกรรมจึงเกิดได้เพราะอำนาจกุศลกรรม อกุศลกรรม ที่ทำไว้ในอดีตภพ หรือปัจจุบันภพก็ได้ หรือเกิดขึ้นเพราะความประมาทในปัจจุบันก็ได้

เพื่อความเข้าใจชัดเจนขึ้นให้นักศึกษาดูการเปรียบเทียบจากตารางข้างล่างนี้

ประเภทของการตาย เทียบอัตราส่วนระหว่าง อายุกรรม กับ อายุกับ				
ประเภทอายุ	๑. สิ้นอายุ	๒. สิ้นกรรม	๓. สิ้นทั้งสอง	๔. กรรมตัวครอง
อายุกรรม ¹				
อายุกับ ²				

¹ อายุของชนกรรม คือ อายุของตัวสัตว์เอง

อายุกรรมส่วนที่ถูกตัดไป เนื่องจากเกินอายุขัยหรืออายุกับ

² กำหนดอายุเฉลี่ยของมนุษย์ในกาลนั้น เช่น ปัจจุบันกำหนดอายุ ๗๕ ปี เป็นเกณฑ์ตัดลินอายุตามปกติ

สรุป การตาย ๔ ประเภท

๑. **สิ้นอายุ** คือ กำหนดเขตอายุกรรมของสัตว์ที่จะให้ดำรงอยู่อาจเท่ากับ หรือมากกว่า อายุประจำภูมินั้น แต่เมื่อถึงเขตกำหนดตามอายุภูมิ สัตว์นั้นก็ต้อง**ตายตามอายุภูมิ**

๒. **สิ้นกรรม** คือ อายุกรรมของสัตว์อาจน้อยกว่า อายุกัป (ภูมิ) เล็กน้อย แล้ว สัตว์นั้นจึง**ตายไปตามอายุของกรรม**

๓. **สิ้นทั้งสอง** คือ อายุกรรมของสัตว์ กับอายุกัป (ภูมิ) เท่ากับพอดี สัตว์นั้นจึงตาย

๔. **กรรมตัดตรอน** คือ อายุกรรมของสัตว์และอายุกัปยังไม่สิ้นไป แต่สัตว์ตายไปก่อน เพราะกรรมอื่นมาตัดตรอน

เหตุแห่งการตายทั้ง ๔ รูปแบบนั้น ดูจากภายนอก การตายลักษณะที่ ๑, กับลักษณะที่ ๒, ลักษณะที่ ๑ และลักษณะที่ ๓ จะคล้ายกัน หากจะให้จำแนกได้ถูกต้อง ต้องอาศัยผู้มีรู้มี ญาณทัสสนะ จึงจะสามารถจำแนกได้เด็ดขาด

ความตายทั้ง ๔ อย่างนี้ ถ้าตายโดยอายุขยะมรณะ กัมมัชชะยะมรณะ อุภยักขยะมรณะทั้ง ๓ อย่างนี้ เรียกว่า **“กาลมรณะ”** คือ เป็นการตายชนิดที่ถึงเวลาแล้ว ส่วนผู้ที่ตายโดย อุปัจเจกมรณะ เรียกว่า **“อกาลมรณะ”** คือ เป็นการตายที่ยังไม่ถึงเวลา ความตายทั้ง ๔ ประการ ย่อมมีได้ทั้งปุถุชน พระอริยบุคคลทุกประเภท และพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมได้แก่ความตายทั้ง ๓ ประเภทต้น เว้น อุปัจเจกมรณะ เพราะใคร ๆ ไม่อาจจะประทุษร้ายพระองค์ให้ถึงปริณิพพานได้

๓. อารมณ ๓ ที่ปรากฏก่อนตาย

สรรพสัตว์ย่อมตายไป เพราะเหตุแห่งความตาย ๔ ประการ ดังกล่าวมาแล้วนั้น เมื่อเวลาใกล้จะตายนั้น อารมณ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรากฏแก่สัตว์ทางทวาร ๖ ใน ทวารใดทวารหนึ่ง ได้โดยอำนาจของกรรมทั้งสอง คือ อุปปัชชเวณียกรรม และอปปราปรเวณีย

กรรม (ในภาคปฏิบัติ หมายถึง ดวงบุญ หรือดวงบาป จะมาฉายภาพให้เห็นการกระทำของตน และอุปกรณ์ประกอบกรรม หรือภาพที่จะไปเกิดใหม่) ตามสมควร คือ

- ๑.) กรรมอารมณ์
- ๒.) กรรมนิमितอารมณ์
- ๓.) คตินิมิตอารมณ์

๑.) กรรมอารมณ์ หมายถึง เจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศลที่เป็นสภาวะธรรมล้วน ๆ ที่มา

ปรากฏทางความรู้สึกนึกคิดที่ตนเคยประสบมาแล้ว ในอดีตที่ภพก็ชาติก็ตาม เช่น **ความรู้สึกปีติดีใจ** (เพราะเคยไหว้เจดีย์) **ความศรัทธา**ในพระสงฆ์

องค์หนึ่ง หรือ **ความรู้สึกโกรธเกลียด** รู้สึกกำหนดยินดีในแก้วแหวนเงินทอง ในบุคคล หรือ ความสะดุ้งหวาดผวา เป็นต้น ที่เคยเกิดแล้วขณะทำกรรมในอดีต จะมาปรากฏอีกครั้งในขณะนั้นตอนใกล้ตายเหมือนกับเพิ่งจะเกิดใหม่ กรรมใดจะเป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมก็ตาม ชนิดใดชนิดหนึ่งได้โอกาส จักให้ผลปฏิสนธิในภพใหม่ กรรมที่ได้โอกาสนั้นย่อมปรากฏขึ้นโดยอำนาจแห่งสภาวะของกรรม และ**มาปรากฏทางใจอย่างเดียว** สรุปรูป คือ **สภาวะที่ทำให้เศร้าหมอง หรือผ่องใสนั่นเอง** [กรรมอารมณ์นี้ บางตำราว่า หมายถึง ความคิด คำพูด หรือการกระทำทางกายของตน ที่เคยทำมาในอดีตมาฉายภาพให้เห็นทางใจตอนใกล้ตาย]

๒.) กรรมนิमितอารมณ์ หมายถึง อารมณ์กรรมที่เป็นประธาน (อุปलทฺฐปุพฺพ) คือ

อารมณ์ ๖ มี รูป เสียง เป็นต้น ที่เคยได้เห็น ได้ยิน เป็นต้น รวมทั้ง รูปนาม บัญญัติ ที่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำของตน และ วัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ (อุปกรณ์ภูต) ที่เป็นบริวารของกรรมที่เป็นประธานนั้นที่ตนเคยใช้ประกอบในการกระทำกรรมนั้น ๆ เช่น

ต้องการถวายจีวร จีวรเป็นอารมณ์หลัก ส่วนอุปกรณ์ที่ประกอบการถวายจีวรให้สำเร็จ เช่น พระภิกษุ ไทยธรรมอื่น ๆ เป็นบริวารกรรม ที่จะให้การถวายจีวรสำเร็จ กรรมนิมิตนี้จะมาปรากฏทางทวารใด ทวารหนึ่ง ในทวารทั้ง ๖ ได้ดังนี้ คือ

ถ้าเป็นอดีตกรรมนิมิต ก็เป็นอดีตอารมณ์ ย่อมเกิดในมโนทวารอย่างเดียว

ถ้าเป็นปัจจุบันกรรมนิมิต ก็เป็นปัจจุบันอารมณ์ ย่อมเกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร ตามสมควร

ฝ่ายกุศลกรรม เช่น ได้เห็นพระเจดีย์ ได้ยินเสียงพระแสดงธรรม ได้กลิ่นธูปเทียนหอม

ที่บูชาพระรัตนตรัย ได้ลิ้มรสอาหารที่ตนเคยถวายพระ ได้สัมผัสผ้านุ่ม ๆ เหมือนจีวรที่เคยถวายพระ เป็นต้น

ฝ่ายอกุศลกรรม เช่น ได้เห็นสัตว์ที่ตนฆ่า ได้ยินเสียงสัตว์ที่ตนฆาร้อง ได้กลิ่นคาวเลือด รสสุราที่เคยดื่มมาปรากฏทางลิ้น รู้สึกเปรี้ยวปากอยากดื่มขึ้นมาทันที หรือรู้สึกเหนื่อยกาย เหมือนตอนทำอกุศลกรรมนั้น หรือความรู้สึกนึกคิดขณะนั้น เช่น เกิดความโกรธ ความ

กำหนดยินดีในขณะนั้น เป็นต้น

๓.) คตินิมิตตอารมณ์ หมายถึง อารมณ์ ๖ ที่จะได้รับในภพหน้าที่จะเกิด มี ๒ ประการ

ก. อุปภักติพพคตินิมิตตอารมณ์ คือ คตินิมิตตอารมณ์ในภพที่จะเกิดโดยตรง เช่น จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จักเห็นครุฑมารดา จะเกิดเป็นเทวดา จักได้เห็นเทพบุตร เทพธิดา หรือวิมาน จะเกิดเป็นสัตว์นรก จักได้เห็นเปลวไฟ เห็นนายนิรยบาล จะเกิดเป็นเปรต จักได้เห็นหุบเขาที่มีสภาพมืดมน เป็นต้น

ข. อุปโภคคตินิมิตตารมณ์ คือ เครื่องใช้สอยในภพนั้น ๆ เช่น ถ้าจะเกิดเป็น เทวดา ก็เห็นตนเองได้นั่งอยู่บนเทวรถ กำลังเสวยสุธาโภชนร่วมกับเหล่าเทพ ถ้าจะไปเกิด เป็นมนุษย์ เห็นตนกำลังสนทนาปราศรัยกับคน ประกอบการงานอย่างใดอย่างหนึ่งบนมนุษย์ โลก หรือรู้สึกว่ายตนอยู่ในครรภ์ ถ้าจะไปเป็นสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเห็นอาหารสัตว์ชนิดนั้น หรือกำลังเล่นอยู่กับสัตว์เหล่านั้น ถ้าจะเป็นสัตว์นรก จะรู้สึกว่าตนกำลังถูกจองจำ ทบตีด้วย อาวุธ ถูกสุนัขนรกไล่กัด เป็นต้น

๔. เงื่อนไข การปรากฏแห่งอารมณ์ ๓

อารมณ์ ๓ อย่างใดอย่างหนึ่งที่จะมาปรากฏได้นั้น ได้แก่

กรรมอารมณ์มีโอกาส ถ้ากรรม คือ กุศล หรืออกุศลเจตนา ที่เป็นสภาวะธรรมล้วน ๆ (ไม่ใช่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อย่างใดอย่างหนึ่ง) มีโอกาส กรรมนั้นก็มา**ปรากฏทางใจ อย่างเดียว** ไม่ปรากฏทางทวารอื่น กรรมอารมณ์นี้จะปรากฏแก่ผู้ที่ชอบทำดีหรือทำชั่วทางใจเป็น ส่วนมาก ไม่ใคร่แสดงออกทางกายหรือวาจา เมื่อเวลาใกล้จะตาย การทำดี ทำชั่วด้วยกาย วาจา ก็ยังไม่ปรากฏ เช่นนี้แล้วกรรมอารมณ์ย่อมมีโอกา

หรืออีกประการหนึ่ง บางคนก่อนจะทำความดี หรือความชั่วก็ตาม ชอบคิดพิจารณา วางแผนอยู่เป็นเวลานานเสมอ แล้วจึงทำลงไปถ้ามีโอกาส แต่เพราะว่ายังมีได้ทำจนถึงเวลาใกล้ จะตาย กรรมอารมณ์ย่อมมีโอกาสปรากฏได้

สรุป กรรมอารมณ์จะปรากฏเพราะกรรมที่ทำทางมโนทวารให้ผลก่อน หรือ บางครั้งมี แต่**บุพพเจตนา**อย่างเดียว

กรรมนิมิตมีโอกาส หมายถึง อารมณ์ทั้ง ๖ ที่**ได้ประสบพบแล้ว** ด้วยการกระทำทาง กาย วาจา ใจ ของตนนั้น กรรมนิมิต คือ เครื่องหมายจากการกระทำไม่ว่าจะเป็นการกระทำดี หรือกระทำชั่วอย่างไรก็ตาม ย่อมปรากฏได้ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ดังนั้นผู้ใดให้ ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา หรือฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดกาเม พุศฺปต หรือดื่มสุราเมรัย อยู่เสมอ และการกระทำนั้นก็ได้คิดล่วงหน้าก่อน ทำไว้เป็นเวลานาน ๆ คิดขึ้นได้เมื่อใดก็ทำไป พุดไป

ในเวลานั้น ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้ เมื่อเวลาใกล้จะตาย เครื่องหมายจากการกระทำ คือ กรรมนิมิตย่อมมีโอกาส

คตินิมิตมีโอกาส หมายถึง อารมณ ๖ ที่จะ**ประสบ**พบเห็น และจะได้เสวยในภพชาติหน้า เป็นคตินิมิตอารมณ บอกชี้ทางถึงภพภูมิที่จะไปเกิดให้ปรากฏ คตินิมิตอารมณนี้ย่อมปรากฏได้ในทวารทั้ง ๖ ทวารใดทวารหนึ่ง ของผู้ที่มีเจตนาแรงกล้า ขณะทำกรรมดีหรือกรรมชั่ว (บุญจนเจตนาแรงกล้า) รวมทั้งธรรมที่เป็นบริวารมีกำลังแรงกล้าในขณะที่ทำกรรม เหตุนี้คนเหล่านี้เมื่อใกล้จะตายคตินิมิตย่อมมีโอกาปรากฏได้ หรืออุปพพเจตนา และอุปปราปรเจตนา ในการทำกรรมดี หรือชั่วนั้นเกิดขึ้นติดต่อกันไม่สร่างซา *หมายความว่า* คิดวางแผนก่อนทำ ภาพของความคิดในใจที่จะทำทางกาย หรือทางวาจาก็ปรากฏชัดเจน และหลังทำก็ยังตามนึกคิดถึงภาพของการทำความดีความชั่วนั้น เสมอจนใกล้จะตาย รวมทั้งการอธิษฐานจิตมุ่งต่อภพใดภพหนึ่งด้วย คตินิมิตก็ย่อมปรากฏได้เช่นกัน

การปรากฏแห่งอารมณ ๓ อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น มิต้องไปคิดว่าเกิดจากเหตุการณ์อันใด หากแต่เป็นไปด้วยอำนาจของกรรมที่ได้โอกาสส่งผลปฏิสนธิในภพหน้านั่นเอง

กรรมที่ได้โอกาสส่งผลในภพหน้านี้ เป็นอาจินณกรรมก็มี อาสันนกรรมก็มี หรือกฏัตตากรรมก็มี ด้วยเหตุนี้กรรมต่าง ๆ ที่ตนได้เคยทำไว้มาปรากฏให้รู้สึกเหมือนว่าตนกำลังคิดอยู่ อันเป็น **กรรมอารมณ** บางทีก็ปรากฏเป็นภาพ เป็นเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เหมือนขณะที่ตนได้กระทำไว้อันเป็น **กรรมนิมิตอารมณ** ตลอดจนปรากฏเป็นอารมณที่จะให้เข้าถึงภพชาติหน้า อันเป็น **คตินิมิตอารมณ** เหล่านี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจของกรรมทั้งสิ้น และการปรากฏแห่งอารมณ ๓ นี้ย่อมปรากฏได้ทางทวารใดทวารหนึ่งตามสมควร คือ

กรรมอารมณ จะปรากฏทางใจอย่างเดียว

กรรมนิมิตอารมณและคตินิมิตอารมณ ทั้งสองนี้ต้องแล้วแต่สภาพของนิมิตนั้น ๆ ถ้าเป็น**ปัจจุบันรูปารมณ** ก็ปรากฏทาง **จักขุทวาร และมโนทวาร** ถ้าเป็น**อดีตรูปารมณ** ก็ปรากฏทาง **มโนทวาร** อย่างเดียว และสัททวารมณ เป็นต้น จนถึงโผฏฐัพพารมณก็จะปรากฏโดยทำนองเดียวกัน แต่สำหรับ**นิมิตธรรมารมณ** ย่อมปรากฏเพียงทาง**มโนทวาร**อย่างเดียว

๕. วิธีจิตเมื่อใกล้ตาย

ต่อจากอารมณ์ที่มีกรรม กรรมนิमित และคตินิमित เหล่านั้นมาปรากฏแล้ว อาศัยอารมณ์ที่มาปรากฏตามอาการนั้น ๆ นั้นเอง กระแสจิต (มรณาสันนวิถีธรรมดา) จะบริสุทธิ์หรือเศร้าหมองก็ตาม แล้วแต่กรรมที่จะส่งผล และมีอาการเป็นไป คล้ายกับนอนไปในภพชาติที่จะพึงเกิดขึ้น แล้วแต่ภพชาติที่จะได้ไปเกิดนั้น ๆ ย่อมเกิดขึ้นเนื่อง ๆ เป็นส่วนมาก

อุปมาเหมือนกระแสจิตของผู้ที่กำลังผูกพันอยู่กับการเล่น หรือกำลังดูมหรสพ เช่น กำลังเล่นไพ่ เล่นหมากรุก หรือกำลังฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์เหล่านี้ ด้วยจิตใจอันจดจ่ออยู่กับภาพหรือเสียงที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า หากได้คิดนึกไปในเรื่องราวอย่างอื่นไม่ แม้ว่าจะมีคนมาพูดจาไต่ถาม หรือใช้สอยบ้าง ก็ไม่ได้สนใจ ลักแต่พูดไป ทำไปอย่างนั้นเอง ส่วนจิตใจหาได้เลิกละติดตามอารมณ์ที่ตนสนใจต่อไปไม่ คงจดจ่ออยู่กับภาพที่ดู หรือเสียงที่กำลังฟังอยู่เท่านั้น อุปมานี้ฉันใด

กระแสจิตของผู้ใกล้จะตาย แม้ว่าร่างกายจะทรมาณด้วยอาการเจ็บปวด หรือมีผู้มาพูดจาแนะนำอารมณ์ที่ดีให้ประการใดก็ตาม กระแสจิตของผู้นั้นก็ยังคงยึดอยู่ในนิमितอารมณ์ที่ปรากฏอยู่เป็นระยะ ๆ สืบต่อกันเรื่อยไปเป็นส่วนมาก แต่มีไต่เป็นไปทั่วไปเสมอ กล่าวคือ ถ้าผู้ตายด้วยอาการเจ็บป่วยมาเป็นเวลานาน ๆ หลายนาที หลายชั่วโมง หลายวัน หรือเป็นเดือน เป็นต้น กระแสจิตย่อมเกิดขึ้นเนื่อง ๆ ด้วยความเศร้าหมองหรือบริสุทธิ์ แต่จะเปลี่ยนกระแสจิตที่เศร้าหมองให้โปร่งใส หรือที่โปร่งใสให้เศร้าหมองก็ขึ้นอยู่กับผู้แนะนำ ซึ่งก็มีโอกาสเปลี่ยนได้ หากรู้ว่ามี ๓ อย่างใดอย่างหนึ่งมาปรากฏแก่ผู้ที่จะตาย คือ ถ้าต้องการให้โปร่งใสก็ให้ญาติมิตรรีบให้ผู้จะตายทำบุญให้มากอาจมีสิทธิต่ออายุหรือทำจิตให้โปร่งใสได้ เมื่อตายไปก็จะได้ไปสู่สุคติ ถ้าต้องการให้ผู้จะตายเศร้าหมองก็ให้ญาติมิตรพูดคุยเรื่องการทำบาปอกุศล หรือ ทะเลาะวิวาทแย่งสมบัติกันให้ผู้จะตายได้เห็นได้ยิน ผู้ตายก็จะไปสู่อบายหุคติ นี้เรียกว่า **มรณาสันนวิถีธรรมดา**

ส่วนผู้ตายโดยกะทันหัน อาการเป็นไปต่าง ๆ ของกระแสจิตดังกล่าวนั้นหาไม่ เช่น ประสบอุบัติเหตุกะทันหันตายทันที การถูกยิงตายโดยไม่รู้ตัว นิमितอาจยังไม่ชัดเจน กระแสจิตจึงยังไม่เศร้าหมอง หรือฟ้องไส ตายไปอาจเป็นสัมมาเวสี รอบุญบาปส่งผลอีกครั้ง นี้กรณีพิเศษ

จุดจิต ซึ่งเป็นจิตดวงสุดท้ายแห่งปัจจุบันภพ ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลที่มีชีวิตในระยะใกล้ที่สุดในสุดท้ายแห่งวิถิจิต หรือในเมื่อภวังคจิตสิ้นสุดลง แล้วก็ดับไป ด้วยอำนาจการทำหน้าที่ย้ายจากภพเก่า หมายความว่า ปัจจาสันนมรณวิถิจิตนี้ จะเกิดกับบุคคลผู้ที่จะตายในระยะใกล้ขีดที่สุด ซึ่งญาติมิตรไม่สามารถจะแนะนำอารมณ์ที่ดีหรือไม่ดีให้ได้แล้ว (ในภาคปฏิบัติ หมายถึง ดวงตาย ครอบงำดวงธรรมประจำกายเดิมดับสนิท ทำให้หัวต่อกายทิพย์กับกายมนุษย์หรือที่นักปฏิบัติทั่วไปเรียกว่า เส้นใยชีวิต สีขาวบาง ๆ ได้หลุดออกจากกายเดิมแล้ว) มีใช้ผู้ที่จะตายในอีก ๑-๒ นาที เป็นต้นไปซึ่งเป็นมรณาสันนบุคคล คือ บุคคลที่ใกล้จะตายตามปกติ

ในการแสดงมรณาสันนวิถิตตามบาลีนี้ มุ่งหมายเอา **ปัจจาสันนมรณวิถี** มิได้มุ่งหมายเอามรณาสันนวิถิตธรรมดาที่เกิดกับบุคคลที่ใกล้จะตายภายใน ๑-๒ นาทีเป็นต้นไป **มรณาสันนวิถิตธรรมดาได้แสดงแล้วในการปรากฏแห่งนิमितทั้ง ๓ เมื่อใกล้จะตาย** ซึ่งญาติมิตรอาจแนะนำอารมณ์ที่ดีให้แก่ผู้จะตายได้ ส่วนรายละเอียดของปัจจาสันนมรณวิถีเป็นเช่นไร จะไม่ขอกล่าวไว้ในที่นี้ หากนักศึกษาท่านใดสนใจก็สามารถศึกษาเองจากภาคอภิธรรมวิชาการเถิด

๖. ปฏิสนธิจิต

ในชั้นธันดานของสัตว์นั้น เมื่อจิตดวงสุดท้ายดับลง จะมีวัตถุเป็นที่อาศัยหรือไม่ก็ตาม จิตเป็นปฏิสนธิ ก็ย่อมเกิดขึ้นได้ในภพใหม่ ที่กล่าวว่า มีวัตถุเป็นที่อาศัยหรือไม่นั้น หมายความว่า ถ้าเกิดในปัจจุวัฏการภูมิ ย่อมมีวัตถุอาศัย ถ้าเกิดในจตุวัฏการภูมิ ก็ไม่มีวัตถุอาศัย

ปฏิสนธิจิตของสัตว์นี้ มีอารมณ์อันเดียวกันกับมรณาสันนวิถิจิต คือ ถ้ามรณาสันนวิถิจิตนั้น เป็นกรรมอารมณ์ ปฏิสนธิจิตของสัตว์ก็เป็นกรรมอารมณ์ด้วย ถ้ามรณาสันนวิถิจิตนั้น เป็นกรรมนิमितอารมณ์ ปฏิสนธิจิตของสัตว์ก็เป็นกรรมนิमितอารมณ์ด้วย ถ้ามรณาสันนวิถิจิตนั้นเป็นคตินิमितอารมณ์ ปฏิสนธิจิตของสัตว์ก็เป็นคตินิमितอารมณ์ด้วย

๖.๑. เหตุของปฏิสนธิจิต มี ๓ อย่าง คือ

๑.) อวิชา ได้แก่ โมหะ

๒.) ตัณหา ได้แก่ โลภะ

๓.) สังขาร ได้แก่ เจตนาที่เกิดร่วมกับอกุศลจิตและโลกียกุศลจิต

ในเหตุ ๓ ประการนี้ **อวิชา** ในมรรณาสันนกาล **ปิดไว้มิให้สัตว์เห็น**โทษของอารมณ์ในภาพใหม่ **ตัณหา** น้อมจิตของสัตว์ ให้**ยินดี**พอใจไปสู่ภาพใหม่ **สังขาร** ส่งชนธสันดานให้**สัตว์** เป็นไปในภาพใหม่ ฉะนั้นเหตุ ๓ ประการ ที่ให้เป็นที่ไปในภาพใหม่นี้ เรียกว่า **เหตุของปฏิสนธิจิต**

๖.๒. อารมณ์ของปฏิสนธิจิต และรูปปฏิสนธิ

๖.๒.๑. อารมณ์ของกามปฏิสนธิจิต

อารมณ์ของกามปฏิสนธิ มี ๓ ประการ คือ ๑. กรรมอารมณ์ ๒. กรรมนิमितอารมณ์ ๓. คตินิมิตอารมณ์ ในอารมณ์ทั้ง ๓ ประการนี้

กรรมอารมณ์ นับด้วยกาลเป็นได้ในอดีตอารมณ์อย่างเดียว ถ้านับด้วยทวารเป็นได้ในมโนทวารอย่างเดียว

กรรมนิमितอารมณ์ มี ๒ ประการ คือ ๑. อดีตกรรมนิमितอารมณ์ ๒. ปัจจุบันกรรมนิमितอารมณ์

ในกรรมนิमितอารมณ์ทั้ง ๒ ประการนี้ **อดีตกรรมนิमितอารมณ์** นั้นนับด้วยกาลเป็นได้ในอดีตอารมณ์อย่างเดียว ถ้านับด้วยทวารเป็นได้ในมโนทวารอย่างเดียว **ปัจจุบันกรรมนิमितอารมณ์** เป็นได้ทั้ง ๖ ทวารตามสมควร

คตินิมิตอารมณ์ มี ๒ ประการ คือ ๑. อดีตคตินิมิตอารมณ์ ๒. ปัจจุบันคตินิมิตอารมณ์

ในคตินิมิตอารมณ์ทั้ง ๒ ประการนี้ **อดีตคตินิมิตอารมณ์** เป็นได้ในมโนทวารอย่างเดียว **ปัจจุบันคตินิมิตอารมณ์** เป็นได้ในทวารทั้ง ๖ ตามสมควร

ฉะนั้นผู้ที่ตาย ก่อนที่จะตายอารมณ์เป็นปัจจุบันแล้ว กรรมนิमित คตินิมิต ปฏิสนธิ และภวังค์ ก็ต้องเป็นปัจจุบันอารมณ์อย่างแน่นอน อารมณ์ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมานี้เป็นอารมณ์ของกามาวจรของปฏิสนธิจิตล้วนๆ

๖.๒.๒. อารมณ์ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต

อารมณ์ของรูปาวจรปฏิสนธิจิตนั้น เป็นบัญญัติกรรมนิมิตอารมณ์อย่างเดียว เพราะรูปาวจรจิตนั้นยึดเอาอารมณ์บัญญัติ มีกสิณบัญญัติ เป็นต้น กสิณนิมิตที่เป็นอารมณ์บัญญัตินี้ เมื่อผู้เจริญฌานไม่เสื่อมใกล้จะตายย่อมปรากฏขึ้น ฉะนั้น รูปาวจรปฏิสนธิจิตของสัตว์ จึงยึดกสิณบัญญัติกรรมนิมิตเป็นอารมณ์

๖.๒.๓. อารมณ์ของอรูปาวจรปฏิสนธิจิต

กรรมนิมิตอารมณ์ของอรูปาวจรปฏิสนธิจิตมี ๒ ประการ คือ ๑. มหัคคตกรรมนิมิตอารมณ์ ๒. บัญญัติกรรมนิมิตอารมณ์

ในอารมณ์ทั้ง ๒ ประการนี้ **มหัคคตนิมิตอารมณ์** เป็นอารมณ์ของวิญญูญาณัญญาตนะ และเนวสัญญานาสัญญาตนะปฏิสนธิจิต **บัญญัติกรรมนิมิตอารมณ์** นั้นเป็นอารมณ์ของอากาศาณัญญาตนะ และอากิญจัญญาตนะปฏิสนธิจิต

๖.๒.๔. รูปปฏิสนธิ

รูปปฏิสนธิ คือ การปฏิสนธิด้วยรูปอย่างเดียวไม่มีจิตเจตสิก ได้แก่ การปฏิสนธิของอสังขยีสัตตพรหมนั้น ซึ่งมีชีวิตนวกกาลารูป ๙ รูป เป็นปฏิสนธิ รูป ๙ รูปนั้น คือ ปลูวี อาไป เตไซ วาโย วัณณะ คันธะ รสะ โอชา และ ชีวิตรูป

ในมรณาสันนวิถิของผู้ที่จะไปเกิดในอสังขยีสัตตภูมินั้น กรรมนิมิตบัญญัติอารมณ์ยังคงปรากฏเป็นอารมณ์อยู่ เหมือนมรณาสันนวิถิของผู้ที่จะไปเกิดเป็นพรหมทั้งหลาย แต่เมื่อตอนปฏิสนธิ คือ ขณะที่เกิดขึ้นในอสังขยีสัตตภูมิแล้ว กรรมนิมิตอารมณ์นี้ก็ไม่ปรากฏและอารมณ์อื่นใดก็ไม่มี เพราะไม่มีนามปฏิสนธิ

๖.๓. ปฏิสนธิ โดยสังเขป

ปฏิสนธิ โดยสังเขปมี ๓ ประการ คือ

- ๑.) รูปปฏิสนธิ   รูปเป็นปฏิสนธิ
- ๒.) อรูปปฏิสนธิ   นามเป็นปฏิสนธิ
- ๓.) รูปรูปปฏิสนธิ   รูปและนามเป็นปฏิสนธิ

ในปฏิสนธิ ๓ ประการนี้

รูปปฏิสนธิ   เป็นไปในอสังขยีสัตตภูมิ ๑ ภูมิ

อรุปรักษิณิ เป็นไปในอรุปรภูมิ ๔ ภูมิ

รูปรักษิณิ เป็นไปในภูมิที่เหลือ ๒๖ ภูมิ

ฉะนั้น อัสถุญสัตตภูมิ เรียกว่า เอกโวการภูมิ อรุปรภูมิ ๔ ภูมิ เรียกว่า จตุโวการภูมิ ภูมิที่เหลืออีก ๒๖ ภูมิ เรียกว่า ปัญจโวการภูมิ

๖.๔. การปฏิสนธิในภูมิใหม่

๖.๔.๑. อรุปาวจรจติ และปฏิสนธิ อรุปาวจรจติ มี ๔ ประการ คือ

๑.) อากาธานัญญาตนจติ

๓.) อากิณัจญญาตนจติ

๒.) วิญญาณัญญาตนจติ

๔.) เนวสัณญานาสัณญาตนจติ

ในอรุปาวจรจติ ๔ ประการนั้น ภายหลังจากอากาธานัญญาตนจติจิตดับลง ให้ปฏิสนธิจิต ๘ ดวง ดวงใดดวงหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น คือ อรุปาวจรวิบากปฏิสนธิจิต ๔ ดวง และมหาวิบากญาณสัมปยุตตปฏิสนธิจิต ๔ ดวง รวม ๘ ดวง หมายความว่า เมื่ออากาธานัญญาตนพรหมจติจากอากาธานัญญาตนภูมิแล้ว อาจปฏิสนธิขึ้นใหม่ในอากาธานัญญาตนภูมินั่นเอง หรืออรุปรภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งที่สูงกว่าก็ได้ หรืออาจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ เทวดาและมนุษย์ เป็นติเหตุกบุคคล ในภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้

ภายหลังจากวิญญาณัญญาตนจติจิตดับลง ปฏิสนธิจิต ๗ ดวงดวงใดดวงหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น คือ อรุปาวจรวิบากปฏิสนธิจิต ๓ ดวง (เว้นอรุปาวจรวิบากเบื้องต้น่า ๑ ดวง) และมหาวิบากญาณสัมปยุตตปฏิสนธิจิต ๔ ดวง รวม ๗ ดวง หมายความว่า เมื่อวิญญาณัญญาตนพรหมจติจากวิญญาณัญญาตนภูมิแล้ว อาจปฏิสนธิขึ้นใหม่ในวิญญาณัญญาตนภูมินั่นเอง หรืออรุปรภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งที่สูงกว่าก็ได้ แต่ปฏิสนธิในอรุปรภูมิที่ต่ำกว่าไม่ได้ หรืออาจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ เทวดาและมนุษย์ เป็นติเหตุกบุคคล ในภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้

ภายหลังจากอากิณัจญญาตนจติจิตดับลง ปฏิสนธิจิต ๖ ดวงดวงใดดวงหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้นคือ อรุปาวจรวิบากปฏิสนธิจิต ๒ ดวง (เว้นอรุปาวจรวิบากเบื้องต้น่า ๒ ดวง) และมหาวิบากญาณสัมปยุตตปฏิสนธิจิต ๔ ดวง รวม ๖ ดวง หมายความว่า เมื่ออากิณัจญญาตนพรหมจติจากอากิณัจญญาตนภูมิแล้ว อาจปฏิสนธิขึ้นใหม่ในอากิณัจญญาตนภูมินั่นเอง

หรือใน เหนวส์ัญญานาสัญญาตณภูมิก็ได้ แต่ปฏิสนธิในอรูปภูมิที่ต่ำกว่าไม่ได้ หรืออาจ ปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ เทวดา และมนุษย์ เป็นติเหตุกบุคคล ในภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้

ภายหลังจาก**เหนวส์ัญญานาสัญญาตณจตฺติจิตตบัลล** **ปฏิสนธิจิต ๕** ดวงดวงใดดวงหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น คือ **เหนวส์ัญญานาสัญญาตณวิปากปฏิสนธิจิต ๑** ดวง และ**มหาวีปากญาณ สัมปยุตตปฏิสนธิจิต ๔** ดวง รวม ๕ ดวง หมายความว่า เมื่อเหนวส์ัญญานาสัญญาตณพรหม จตฺติจาก เหนวส์ัญญานาสัญญาตณภูมิแล้ว อาจปฏิสนธิขึ้นใหม่ในเหนวส์ัญญานาสัญญาตณภูมิ นั้นเอง แต่ปฏิสนธิในอรูปภูมิที่ต่ำกว่าไม่ได้ หรืออาจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ เทวดา และมนุษย์ เป็นติเหตุกบุคคล ในภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้

การที่อรูปพรหมบุคคลเมื่อจติแล้ว ไม่อาจปฏิสนธิในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง ที่ต่ำกว่า ภูมิเดิมของตนนั้น เพราะสภาพของอรูปฌานที่ฌานสูงกว่า จะเกิดได้ก็ต้องละอารมณ์ของฌานที่ ต่ำกว่า โดยเห็นโทษของอารมณ์นั้น ๆ เสียก่อน มิฉะนั้น ฌานที่สูงกว่าก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ฉะนั้นเมื่อได้ไปเกิดเป็นพรหมในภูมิที่สูงกว่า จึงไม่อาจจะมีอารมณ์ของฌานที่ต่ำกว่าได้

๖.๔.๒. รูปาวจรจติและปฏิสนธิ

ภายหลังจาก**รูปาวจรจตฺติจิต ๕** ดวง ดวงใดดวงหนึ่งดับลง **ปฏิสนธิจิต ๑๗** ดวง ดวงใด ดวงหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น คือ **มหาวีปากปฏิสนธิจิต ๘** ดวง, **รูปาวจรวิปากปฏิสนธิจิต ๕** ดวง และ **อรูปาวจรวิปากปฏิสนธิจิต ๔** ดวง รวม ๑๗ ดวง หมายความว่า เมื่อรูปาวจรพรหมจติจาก **ปฐมฌานภูมิ** **ทุติยฌานภูมิ** หรือ**ตติยฌานภูมิ** ทั้ง ๓ ชั้นนี้ ภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว อาจปฏิสนธิในรูป ภูมินั้นอีก จะเป็นภูมิเดิม หรือภูมิที่ต่ำกว่า หรือสูงกว่า ตลอดจนจตฺตถฌานภูมิ และอรูปภูมิ ก็ได้ตามสมควร หรืออาจปฏิสนธิเป็นเทวดาและมนุษย์ในกามสุคติภูมิ เป็นติเหตุกบุคคล หรือ ทวิเหตุกบุคคล ภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้ แต่จะไม่ปฏิสนธิเป็นอเหตุกบุคคลในอสังขยัตตภูมิ ใน กามสุคติภูมิ และในอบายภูมิ

ส่วน**ผู้ที่จติจากจตฺตถฌานภูมิ** จะเป็น**เวหฬผลาภูมิ** **อสังขยัตตภูมิ** หรือ**สุทธาวาสภูมิ** ก็ ตาม จะ**ไม่ปฏิสนธิในอรูปภูมิ**เลย โดยเฉพาะที่จติจาก**สุทธาวาสภูมิ** ภูมิใดภูมิหนึ่ง เว้น **อกนิฏฐภูมิ** ถ้ายังไม่ได้บรรลอรหัตตผลจะต้องปฏิสนธิต่อไปอีกแล้ว จะต้องปฏิสนธิต่อไปใน **สุทธาวาสภูมิ**นั้นเอง เฉพาะในภูมิที่สูงกว่า ภูมิที่เกิดอยู่เดิม โดยรูปาวจรปัญจฌานวิปาก ปฏิสนธิจิต จะไม่ปฏิสนธิในภูมิที่ต่ำกว่า หรือแม้ในภูมิที่เกิดอยู่เดิม ตลอดจนไม่ไปปฏิสนธิใน

ภูมิใด ๆ นอกจากสุททวารภูมิเลย ส่วนผู้ที่จุติในอกนิภฐภูมินั้น จะต้องบรรลอรุหัตตผล และปรินิพพานในภูมินั้น โดยไม่ต้องปฏิสนธิต่อไปอีกเลย

สำหรับผู้ที่จุติจากเวทัผลาภูมินั้น (ไม่ปฏิสนธิในอรูปรภูมิ) การไปปฏิสนธิก็เป็นไป ทำนองเดียวกับรูปพรหมในปฐมฌานภูมิ ทุตติยฌานภูมิ ตติยฌานภูมิ ที่ได้กล่าวมาแล้ว

ภายหลังจากอสังขญัตตภูมิจุติ คือ ชีวิตนวกกาลาปลัตถลงเป็นครั้งสุดท้าย ปฏิสนธิจิต ๘ ดวง ดวงใดดวงหนึ่งย่อมเกิดขึ้น คือ มหาวิบากปฏิสนธิจิต ๘ ดวง หมายความว่า เมื่ออสังขญัตตพรหมจุติจากอสังขญัตตภูมินั้น อาจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ เทวดา และมนุษย์ เป็นติเหตุบุคคล หรือทวิเหตุบุคคล ในภูมิใดภูมิหนึ่งก็ได้

๖.๔.๓. กามาวจรจุติ และปฏิสนธิ

ภายหลังจากกามติเหตุกัจจิต ๔ ดวง ดวงใดดวงหนึ่งดับลง ให้ปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง ดวงใดดวงหนึ่งย่อมเกิดขึ้น คือ อเหตุกวิบากปฏิสนธิจิต ๒ ดวง, มหาวิบากปฏิสนธิจิต ๘ ดวง, รูปาวจรวิบากปฏิสนธิจิต ๕ ดวง และอรูปราวจรวิบากปฏิสนธิจิต ๔ ดวง รวม ๑๙ ดวง หมายความว่า กามติเหตุบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง จุติจากกามสุคติภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว อาจปฏิสนธิในภูมิใด ๆ ก็ได้ สุดแต่กรรมที่ตนทำไว้ และกรรมใดได้โอกาสเป็นชนกกรรม คือ ถ้าประกอบกุศลทุจริต ๑๐ ก็ไปเกิดในอบายภูมิ ๔, ถ้าประกอบกุศลสุจริต ๑๐, ก็ไปเกิดในกามสุคติภูมิ ๗, ถ้าเจริญสมถกรรมฐานได้รูปาวจรฌาน ก็ไปเกิดในพรหม ๑๖, ถ้าเจริญอรูปรฌาน ก็ไปเกิดในอรูปรพรหม ๔ ภูมิ, รวมทั้งสิ้น ๓๑ ภูมิ

ภายหลังจากกามทวิเหตุกัจจิต ๔ ดวง และ อเหตุกัจจิต ๒ ดวง รวมจัจจิต ๖ ดวง ดวงใดดวงหนึ่งดับลง ให้ปฏิสนธิจิต ๑๐ ดวง ดวงใดดวงหนึ่งย่อมเกิดขึ้น คือ อเหตุกวิบากปฏิสนธิจิต ๒ ดวง และมหาวิบากปฏิสนธิจิต ๘ ดวง รวม ๑๐ ดวง หมายความว่า กามทวิเหตุบุคคล และอเหตุกบุคคล ผู้ใดผู้หนึ่ง จุติจากกามภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว อาจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ และอบายภูมิ ๔ ภูมิ รวม ๑๑ ภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งได้ แล้วแต่กรรมที่ตนได้ประกอบไว้ โดยที่บุคคล ๒ ประเภทนี้ ไม่สามารถเจริญสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ให้ฌาน และมรรคผลเกิดขึ้นได้ จึงอาจปฏิสนธิได้ใน ๑๑ ภูมิ ที่กล่าวแล้วเท่านั้น

(ดูตารางสรุปในหน้าถัดไป)

การจตุและปฏิสนธิ		
จตุ	ได้ปฏิสนธิ	ภุมที่ปฏิสนธิใหม่
อรุปราวจรจตุ ๔ 1. อากาธานัญจายตนจตุ 2. วิญญานัญจายตนจตุ 3. อากัญญัญจายตนจตุ 4. เนวสัญญานาสัญญายตนจตุ	1. อรุปร.วิ. ปฏิ. ๔ ดวง 1. มหาวิ.ญานสัม. ๔ ดวง 2. อรุปร.วิ. ปฏิ. ๓ (เว้นที่ต่ำกว่า ๑) 2. มหาวิ.ญานสัม. ๔ ดวง 3. อรุปร.วิ. ปฏิ. ๒ (เว้นที่ต่ำกว่า ๒) 3. มหาวิ.ญานสัม. ๔ ดวง 4. เนวสัญญานาสัญญายตนวิ.ปฏิ. ๑ 4. มหาวิ.ญานสัม. ๔ ดวง	1-3. ในอรุปรภุมเดิม หรือ อรุปรภุมที่สูงกว่า และ ในกามสุคติภุม ๗ เกิดเป็นติเหตุกบุคคล เท่านั้น 4. ในชั้นเดิม, ในกามสุคติภุม ๗ เกิดเป็นติเหตุกบุคคล เท่านั้น
รุปราวจรจตุ ๕ 1. ปฐมถานภุม 2. ทุตถมถานภุม 3. ตติถมถานภุม ทั้ง ๕ ชั้น จตุตถถานภุม คือ 4. เวหัพผลา 5. อสัญญสัตตา (ชีวิตนวกกลาป) 6. สุทธาวาส ๔ (เว้นอกนิฏฐะ) 7. อกนิฏฐภุม	ทั้ง 1-3 ภุม 1. มหาวิบากปฏิ. ๘ ดวง 2. รุปราวจรวิบากปฏิ. ๕ ดวง 3. อรุปราวจรวิบากปฏิ. ๔ ดวง 4.1. มหาวิบากปฏิ. ๘ ดวง 4.2. รุปราวจรวิบากปฏิ. ๕ ดวง 5. มหาวิบากปฏิสนธิจิต ๘ ดวง 6. รุปราวจรปัญจมถานวิ.ปฏิ. ๑ 7. นิพพานในภุมนั้น ไม่ปฏิสนธิอีก	1. กามสุคติภุม ๗ เป็นทวิ./ ติเหตุก 2. รุปรภุมเดิม, รุปรภุมที่ต่ำกว่า หรือ รุปรภุมที่สูงกว่า 3. ในอรุปรภุม ๔ 4.1. กามสุคติภุม ๗ 4.2. รุปรภุมเดิมหรือ รุปรภุมที่ต่ำกว่า 5. กามสุคติภุม ๗ 6. ในภุมที่สูงกว่าตน 7. ไม่มี
กามาวจรจตุ 1. กามติเหตุกจตุจิต ๔ ดวง 2. กามทวิเหตุกจตุจิต ๔ 3. อเหตุกจตุจิต ๒	1. อเหตุกวิบากปฏิ. ๒ ดวง 2. มหาวิบากปฏิ. ๘ ดวง 3. รุปราวจรวิบากปฏิ. ๕ ดวง 4. อรุปราวจรวิบากปฏิ. ๔ ดวง ๑๐ ดวง ดวงใดดวงหนึ่ง คือ มหาวิบากปฏิสนธิจิต ๘ ดวง อเหตุกวิบากปฏิสนธิจิต ๒ ดวง	1. อบายภุม ๔, กามสุคติภุม ๒ 2. กามสุคติภุม ๗ 3. รุปรภุม ๑๖ 4. อรุปรภุม ๔ กามสุคติภุม ๗ อบายภุม ๔, กามสุคติภุม ๒

สัตว์ที่มีปฏิสนธิจิตทั้งหลายในประวัติศาสตร์ ถ้าไม่มีวิถีจิตตูปบาท หลังจากปฏิสนธิจิตต้องเป็นภวังคจิตในอารมณ์เก่า ตลอดจนถึงจิตตูปบาทเป็นไปไม่ขาดสาย เหมือนกระแสแห่งแม่น้ำฉะนั้น ภวังคจิตนี้สืบเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสายในชาติปัจจุบัน ในที่สุดแห่งจิตตูปบาทก็เป็นจิตติจิต ด้วยอำนาจของชวนจิตแล้วก็ดับไป หลังจากจิตติจิตนั้น จิตทั้ง ๔ คือ ปฏิสนธิภวังคจิต วิถีจิต และจิตติจิต ย่อมหมุนเวียนเป็นไปตามลำดับ เหมือนล้อรถฉะนั้น ดั่งนัยที่กล่าวมาเรียกว่า **สังสารวัฏ**

ปฏิสนธิวิถี ภวังควิถี และจิตติจิต ย่อมเป็นไปในระหว่างแห่งภพนี้ฉันใด การสืบต่อแห่งจิตติจิตมีปฏิสนธิวิถี และภวังควิถี เป็นต้น ย่อมหมุนไปโดยรอบในภพใหม่อีก ฉันนั้น

บัณฑิตทั้งหลายย่อมยังลงสู่การปฏิบัติสมถยานิก วิปัสสนายานิก ด้วยดีเป็นเวลานาน ย่อมรู้ซึ่งจิตเจตสิกและรูปเป็นสภาพไม่ยั่งยืนด้วยการพิจารณาแล้วจึงบรรลุมตบตบ แล้วจึงถอดถอนซึ่งเครื่องผูก คือ ความเสนาหา ได้แก่ ตัวตณหา ด้วยอริยมรรคญาณเสียได้ จึงถึงทางไม่ตาย (นิพพาน) แล้วย่อมถึงซึ่งความสงบ คือ ความขาดแห่งสังสารวัฏ

๗. เหตุแห่งการมีอายุยืน

เราทราบกันดีแล้วว่า ทุกคนต้องตาย เพราะความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามในคัมภีร์พุทธศาสน์พระพุทธองค์ ได้ตรัสอธิบายในการหลีกเลี่ยงจากความตายบางประเภท หรือยืดอายุให้ยืนยาวไว้ดังนี้ คือ

๗.๑. **เป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง** เช่น คอยผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ หนุนออกกำลังกายให้เพียงพอ พักผ่อนให้พอเพียงแก่ความต้องการของร่างกาย การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง คือ การปฏิบัติที่มีความรู้คู่กับความสุขทุกชั้นตอน ไม่ทรมาณตนเหมือนพวกโยคีบางพวก เป็นต้น

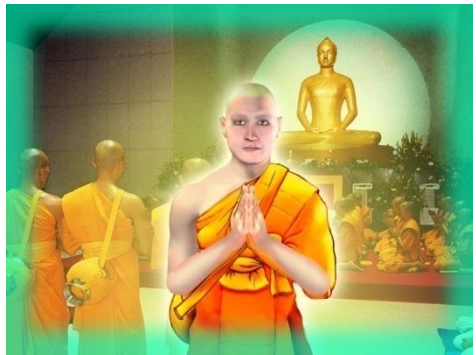
๗.๒. **รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย** เช่น ไม่นอนมากเกินไป จนกลายเป็นความเกียจคร้าน เคยมีการวิจัย เรื่องผู้ที่นอนมากเกินไปทำให้อายุสั้น

๗.๓. **บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย** คือ การรับประทานผัก หรือธัญพืชให้มากกว่าเนื้อ หรือผู้ที่ชอบรับประทานเนื้อมาก ๆ ก็ให้หลีกเลี่ยงเนื้อที่ย่อยยากมาก เช่น เนื้อกระบือ เนื้อวัว บริโภคเนื้อที่ย่อยง่ายกว่า เช่น เนื้อปลา

๗.๔. **รู้ประมาณในการกิน** ไม่ตามใจปากท้อง¹ เลือกเฉพาะอาหารที่เป็นผลดีต่อสุขภาพเป็นหลัก เช่น เลือกซื้อพืชผักที่มีตามฤดูกาล ไร้สารพิษ เพราะพืชผักที่เติบโตตามกาลอันสมควรย่อมมีโอชาที่จะมาหล่อเลี้ยงร่างกายให้สมบูรณ์มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีโรคน้อย²

๗.๕. **เป็นผู้เที่ยวในกาลสมควร** คือ ไม่เที่ยวกลางคืน หรือนอนดึกเกินไป

๗.๖. **เป็นผู้ประพฤติประเสริฐ** คือ ประพฤติพรหมจรรย์โดยเว้นจากเมถุนธรรม (การกระทำของคนคู่) เป็นเหตุให้จิตใจปลอดโปร่ง ร่างกายก็ไม่เสียพลังงานธรรมชาติไป ทำให้ไม่แก่เร็ว และอายุยืนยาว

๗.๗. **เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์** ก็เป็นเหตุให้อายุยืนได้ในอนาคต เรียกว่า แก่ที่ต้นเหตุเลยทีเดียว

๗.๘. **คบมิตรดี** การคบคนดีก็เป็นเหตุให้อายุยืน เพราะคนดีทางธรรมย่อมนำเฉพาะประโยชน์สุขมาให้ ตัดรอนเหตุที่จะทำให้อายุสั้นในปัจจุบัน บอกเหตุให้อายุยืนในอนาคตได้ด้วย ไม่นำปัญหา และอุปัทวอันตรายมา ส่วนมิตรชั่วเป็นคนพาลย่อมนำภัยอันตรายมาให้ เช่น พาไปเที่ยวกลางคืน ดื่มสุรา สูบบุหรี่ อันเป็นเหตุให้อายุสั้นลงในปัจจุบันชาติ เพราะอันตรายต่าง ๆ เช่น โรคภัยต่าง ๆ และการทะเลาะวิวาท เป็นต้น แล้วยังต้องไปตกในอบายภูมิ เกิดเป็นมนุษย์ ก็เป็นผู้มากด้วยเวรภัยอันเป็นเหตุให้อายุสั้นในอนาคตอีกด้วย³

¹ ส.ศก. (ไทย) 24/465

² อ.จ.ศก.ธัมมิกสูตรที่ ๑๐ (ไทย) 35/222

³ ปฐม-ทุดิยอนายสสูตร (ไทย) 36/266

๗.๙. **ความประพฤติด่อนน้อมถ่อมตน**ต่อผู้ใหญ่ คือ ผู้สัสมบูรณ์ด้วยความเจริญ ๔

ประเภท¹ได้แก่ ปัญญาวุฒบุคคล คุณวุฒบุคคล
ชาติวุฒบุคคล และวัยวุฒบุคคล มีดังนี้ คือ

การอ่อนน้อมต่อปัญญาวุฒบุคคล ผู้มี

ปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม ย่อมทำให้เจริญ
ด้วยปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะรู้สิ่งที่
ควรงดเว้นอันเป็นเหตุตรอนอายุ และประกอบเหตุ

ที่ทำอายุให้ยืนนานได้

การอ่อนน้อมต่อคุณวุฒบุคคล เช่น พระผู้บรรลुकุณวิเศษ ย่อมทำให้บรรลुकุณความ
ดีตามท่านได้ เช่น ได้บรรลุกุสมาธิ ตลอดจนมรรคผลนิพพานอันเป็นอมตนิรันดร ไม่ต้องกลับมา
เกิดและตายอีก

การอ่อนน้อมต่อชาติวุฒบุคคล เช่น พระมหากษัตริย์ ผู้ปกครอง เป็นต้น ย่อมจะ
ได้รับความคุ้มครองจากท่านในที่ทั้งปวง

การอ่อนน้อมต่อวัยวุฒบุคคล คือ ผู้ที่มีอายุมากกว่าเราทั้งหลาย ย่อมได้รับความ
เอ็นดูช่วยเหลือจากท่าน

การอ่อนน้อมต่อบุคคลทั้ง ๔ ประเภท ย่อมทำให้ผู้ประพฤดีมีจิตใจอ่อนโยน สงบ เย็น
คนมีจิตใจอ่อนโยน เป็นเหตุให้โลหิตสะอาด ธาตุ ๖ บริสุทธิ์ ย่อมมีอายุยืนนาน ส่วนคนที่แข็ง

กระด้าง จิตใจประกอบด้วยปฏิกษะอยู่เสมอม ย่อมเป็นเหตุ
ตรอนอายุตนเองได้และทำให้แก่เร็ว

๗.๑๐. **การถวายทานวัตถุ** เช่น เสนาสนะ
อาหาร ข้าวยาคุ คิลานเภสัช เป็นต้น ชื่อว่าให้อายุแก่
ผู้รับ ก็ย่อมได้อายุเป็นอันสงสร์เช่นกัน

¹ จุ.ธ.อ. (ไทย) 41/463

๗.๑๑. **การให้ความคุ้มครองโดยชอบธรรมแก่สมณะผู้มีศีลมีธรรม** เหมือนดังเช่น

นายโฆสกะ (ซึ่งอดีตชาติ คือ นายโกตฺหุลิก ผู้เคยทิ้งลูกให้ตาย) ตั้งแต่แรกเกิดก็ถูกทิ้งถึง ๗ ครั้ง เพราะผลบาปที่เคยทิ้งลูกให้ตาย แต่ก็รอดพ้นจากความตายทั้ง ๗ ครั้ง เพราะผลบุญในอดีตชาติที่เคยเกิดเป็นสุนัขได้เห่าไล่สัตว์ร้าย ทำความคุ้มครองแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า มาช่วยไว้ทุกครั้ง หรือทหารตำรวจที่

คอยคุ้มครองป้องกันรักษาพุทธศาสนาวัตถุ และพระภิกษุสามเณรในวัด ก็จัดเข้าอยู่ในข้อนี้ด้วย บุญจากการคุ้มครองพระพุทธศาสนาก็จะช่วยตรวนอกกุศลวิบากที่จะทำให้อายุสั้นได้

๗.๑๒. **การให้ชีวิตสัตว์เป็นทาน** คือ ไล่ชีวิตสัตว์ที่จะถูกนำไปฆ่า เช่น ปล่อยปลา ปล่อยโคกระบือ เป็นต้น

๗.๑๓. **การงดเว้นจากปาณาติบาต** คือ การไม่ฆ่าสัตว์

๗.๑๔. **การเจริญสมาธิภาวนา** เช่น การเจริญอิทธิบาท ๔ ด้วยสมาธิอันยิ่ง^๒ เพราะทำให้จิตใจโปร่งใส เมื่อจิตใจโปร่งใส ก็ทำให้โลหิตสะอาด ธาตุในกายบริสุทธิ์ เลือดลมเดินได้สะดวก จึงทำให้อายุยืนนาน หากมี บารมีเต็มเปี่ยมสามารถตัดกิเลสอาสวะได้ก็จะดำรงเป็นอมตะในอายตนะนิพพาน ไม่ต้องเกิดไม่ต้องตายอีก^๓

¹ ม.ม.อ. โกสัมปิยสูตร (ไทย) 19/418
² ที.ปา. จักกวัตติสูตร (ไทย) 15/121
³ ม.อ. สังขารูปัตติสูตร (ไทย) 22/414

๘. การเตรียมตัวตาย

สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าโดยมากย่อมกลัวตาย เพราะยังมีความสงสัยหลายหลาก เช่น ขณะกำลังจะตายรู้สึกอย่างไรหนอ ทุกข์หรือสบายหรือไม่ คดีหลังตายเป็นเช่นไร ภาพหน้ามีจริงไหม หรือ ขาดสูญ ฯลฯ เป็นต้น และมีได้เตรียมตัวสำหรับการตายไว้ จึงกลัวตาย ส่วนผู้ที่เตรียมตัวตายไว้บริบูรณ์แล้วย่อมไม่กลัวตาย ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอภยสูตร¹ ว่า

ครั้งนั้น พรหมณ์ชื่อ ชานุโสถิ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพรหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ ดูก่อนพรหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไหน ?

ผู้กลัวตาย ๔ ประเภท

๑.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความ

พอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามอันเป็นที่รัก จักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จะต้อง

¹ อภยสูตร (ไทย) 35/444

ละกามอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมล่ำบากใจย่อมร่ำไร ทูบอกคร่ำครวญถึงความ
หลงใหล ... ดูก่อนพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความ
สะดุ้งต่อความตาย

๒.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ฯลฯ... ย่อมมีความ
ปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รัก จักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป เขาย่อม
เศร้าโศก ... ดูก่อนพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความ
สะดุ้งต่อความตาย

๓.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกัน
ความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้ำ ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีโรคหนกอย่างใดอย่าง
หนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรา
ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่
หยาบช้ำ ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง ดูก่อนพราหมณ์ คติของคนไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศล ไม่ได้
ทำความป้องกันความกลัว ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้ำ ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีประมาณ
เท่าใด เขาละไป แล้วย่อมไปสู่คตินั้น เขาย่อมเศร้าโศก ... ดูก่อนพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มี

ความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความสะดุ้งต่อ
ความตาย

๔.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
สงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระ
สัทธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อ
เขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมี
ความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรามีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขา
ย่อมเศร้าโศก ... ดูก่อนพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึง
ความสะดุ้งต่อความตาย ดูก่อนพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีความตายเป็นธรรมดา ย่อม
กลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ผู้ไม่กลัวตาย ๔ ประเภท

ดูก่อนพรหมณ์ บุคคลมีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไหน ?

๑.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยาก ในกามทั้งหลาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามทั้งหลายอันเป็นที่รัก จักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จักละกามอันเป็นที่รักไป เขา ย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่รำไร ไม่ทุบोकคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ... ดูก่อนพรหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

๒.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด... ฯลฯ... ย่อมไม่มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักนี้ไป เขา ย่อมไม่เศร้าโศก ... ดูก่อนพรหมณ์ บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

๓.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้กระทำบาปไม่ได้ทำกรรมที่หยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ มีโรคอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำกรรมอันเป็นบาป ไม่ได้ทำกรรม

หยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ คดีของบุคคลผู้ไม่ได้ทำบาปไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง ทำ

กรรมดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้เพียงใด เราละไปแล้ว จักไปสู่คตินั้น เขาย่อมไม่เศร้าโศก ฯลฯ ...ดูก่อนพราหมณ์ แม่บุคคลนั้นแล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

๔.) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมไม่เศร้า ไม่ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ท้ออกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูก่อนพราหมณ์ แม่บุคคลนั้นแล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ... ดูก่อนพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

สาระสำคัญของอภยสูตรนี้ได้บอกให้เราทราบว่า

บุคคลที่กลัวตาย เพราะ

- ๑.) ความทะยานอยากในกาม ยังรัก ยังเสียดายในกามารมณ์ ที่ตนเองมีความรู้สึกว่ายังเสพรไม่เพียงพอ
- ๒.) มีความยึดมั่นในกายของตน ไม่อยากจากกายนี้ไป
- ๓.) ทำบาปหยาบซ้ำไว้ ไม่ได้ทำบุญกรรมไว้ เป็นเครื่องต้านทานทุกข์ในภพหน้าไว้เลยกลัวไปอบาย
- ๔.) มีความสงสัยในความเป็นจริงของโลกและชีวิต เพราะไม่ได้ศึกษาพระสัทธรรม หรือมีโอกาสศึกษาพระสัทธรรม แต่ไม่ศึกษาด้วยความศรัทธา จดจำเอาไว้ถกเถียงจับผิดกัน

บุคคลผู้ไม่กลัวตาย เพราะ

- ๑.) ไม่ทะยานอยากในกาม สันโดษในกาม
- ๒.) ไม่มีความยึดมั่นในกายของตนที่จะต้องละไป

- ๓.) ไม่ได้ทำบาปหยาบช้า ทำแต่บุญกุศล ทำให้มีความมั่นใจว่า ตายไปตนเองต้องไปสู่ สวรรค์แน่นอน
- ๔.) ไม่มีความสงสัยในพระสัทธรรม เพราะได้ศึกษาความจริงของโลกและชีวิตจากพระ สัทธรรมคำสอนของผู้รู้แท้จริง คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไว้พร้อมแล้วด้วยความ ครัทธา มีใช้ศึกษาไว้ระดับความรู้ หรือเอาไว้อวดผู้อื่น จึงมีความเชื่อมั่นในเรื่อง โลกและชีวิตตามเป็นจริง แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม รู้วิธีและเตรียมตัวตาย ที่ถูกต้องไว้แล้ว

วิธีเตรียมตัวตาย ตามพระโอวาทปาฏิโมกข์ ของพระพุทธองค์ คือ

- ๑.) **เว้นจากบาปกรรมทั้งปวง** รวมทั้งไม่ระลึกถึงบาปกรรมที่เคยทำไว้ด้วย เพื่อใจจะ ไปได้ไม่ต้องเศร้าหมอง
- ๒.) **ทำกุศลความดีที่เป็นบุญกรรมทุกอย่าง** รวมทั้งหมั่นระลึกถึงความดีที่เป็นบุญนั้น บ่อย ๆ เพื่อจิตใจจะได้ผ่อนคลายอย่างต่อเนื่องตราบจนวันตาย
- ๓.) **ทำจิตให้ผ่องใสให้มั่นคง** ด้วยการเจริญสมณนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มรณานุสสติ พุทธานุสสติ อาโลกสิณ เป็นต้น โดยน้อมนำนิมิต หรือคำภาวนา มา ตั้งไว้ ณ กลางกายภายในกึ่งกลางตัว ให้จิตหยุดนิ่งเป็นดวงกลมใส สว่างใสว เต็ม เปี่ยมด้วยความสุข อันเกิดจากสมาธิอย่างต่อเนื่องมั่นคง

วิธีเตรียมตัวตายนี้ เป็นวิธีสากล มีได้จำกัด ชาติใด ศาสนาใด เด็ก หรือผู้ใหญ่ หากทำ ได้อย่างต่อเนื่องจนจบจนวันตาย ก็ย่อมจะไม่กลัวตาย และมั่นใจได้ว่า ภพเบื้องหน้าหลังตายเรา ต้องได้รับความสุขอย่างแน่นอน

๙. ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ใกล้ตาย

ธรรมเนียมปฏิบัติต่อผู้ใกล้ตาย เป็นหน้าที่ของพวกญาติมิตร ที่ต้องทราบเพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง แม้บางครั้งอาจจะไม่ถูกใจของญาติมิตรบางคน หรือแม้แต่ผู้ที่ใกล้ตายก็ตาม แต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเพื่อคนใกล้ตาย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนรอบข้างนำไปปฏิบัติ ในคำสอนของท่านผู้รู้ที่สมบูรณ์ (สัพพัญญูพุทธเจ้า) ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

๙.๑. **จัดสภาพแวดล้อมภายในสถานที่นั้นให้สะอาดเรียบร้อย** ให้ผู้ป่วยได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยบุญกุศล เช่น ฟังพระสวดมนต์ ฟังธรรมะ ให้นึกถึงพระพุทธรูป หรือคำภานา ที่เกี่ยวกับพระรัตนตรัย เช่น พุทโธ, สัมมาอะระหัง เป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อใกล้จะตายจริง ๆ ตายอ้อมมองไม่เห็น แต่หูยังพอได้ยิน จึงควรเปิดเทป ซีดี ใส่ใกล้หูผู้ใกล้ตาย

๙.๒. **หาบัณฑิตกัลยาณมิตรทางธรรม มาแนะนำธรรมที่ดีให้** เพราะหากแม้ผู้จะตายเห็นกรรมนิमित หรือคตินิमित ปรากฏแล้ว ท่านผู้เป็นบัณฑิตทางธรรมย่อมทราบ และนำอารมณ์ใหม่ที่ดีให้ปรากฏได้ เป็นเหตุให้เมื่อผู้ตายละโลกไปแล้วก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์¹ เพราะหากหาผู้ที่แนะนำไม่ฉลาดอาจพาไปนรกได้ เหมือนพวกพราหมณ์แนะนำ นรกว่าเป็นพรหมโลกแก่มหาหัตตเสนาบดี²

๙.๓. **แนะนำบุตรหลาน หรือญาติมิตร มิให้เศร้าโศก** และคอยกีดกัน หรือห้ามปราม ผู้ที่จะพูดให้ระลึกถึงอกุศลกรรมที่เคยทำ หรือที่จะทำในอนาคต ถ้าผู้นั้นหายป่วย เช่น “โอ้เพื่อนรัก เราเคยไปเที่ยวบาร์ด้วยกันที่โน้นสนุกมาก ถ้าแกหายป่วยแล้ว พวกเราจะได้ไปดื่มเหล้าให้สนุกปากด้วยกัน ไปดูภาพยนตร์ด้วยกัน เป็นต้น เพราะจะทำให้ผู้ใกล้ตายจิตใจเศร้าหมอง อันเป็นเหตุให้ไปอบายภูมิได้³

¹ ม.อ.อ. พุทธาคุกสูตร (ไทย) 22/329 เรื่องบิดาของพระโสมณะเถระ

อง.ตัก.อ.นิทานสูตร (ไทย) 34/127 เรื่องคนเฝ้าประตูชาวทมิฬ

² ม.ม.อ.สุกสูตร (ไทย) 21/444

³ วิ.ตติยปาราชิก (ไทย) 2/311

๑๐. ข้อสังเกต ผู้ไปดีและไปไม่ดี

ขณะที่จะตาย ดวงบุญ หรือดวงบาป จะฉายภาพเป็นอารมณ์ ๓ คือ กรรมอารมณ์ (ความรู้สึกที่เคยเกิด) กรรมนิมิตอารมณ์ และคตินิมิตอารมณ์ ดวงตายซึ่งจะทำหน้าที่ให้สัตว์ตาย ก็จะขยายตัวโตตามลำดับ (หากมีบุญอื่นที่มีกำลังมาก มาตัดวิบากบาป ก็มีสิทธิ์แก้ไขไม่ให้ตายในขณะนั้น ให้ยืดอายุไปได้อีกระยะหนึ่ง หรือมีผู้นำอารมณ์ดีมาแนะนำ ให้ไปดีสู่สุดคติได้ช่วงนี้) แต่พอดวงตายโตเต็มส่วน เห็น จำ คิด รู้, ที่ฐานที่ ๗ จะตกศูนย์ ไปฐานที่ ๖ ผู้ใกล้ตายจะหายใจเข้าอย่างเดียว (เป็นหายใจเฮือกที่ ๑) ดวงตายจะไปดึงเอาดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์หยาบซึ่งอยู่ที่ฐานที่ ๖ ไปฐานที่ ๗, พอไปถึงฐานที่ ๗ (เป็นเฮือกที่ ๒) ดวงตายก็ซ้อนบับ ดวงธรรมก็ดับ (เป็นเฮือกที่ ๓) หัวต่อกายระหว่างกายมนุษย์หยาบกับกายทิพย์ก็หลุด ลมหายใจก็ขาดลง (หมดสิทธิ์แก้ไขให้ฟื้นแล้ว)

หากผู้ที่จะไปสุคติ ไปไม่ดี มักมีอาการทຸນทຸราย บางทีก็มีเสียงเอะอะไวยวาย หรือบอกว่า เห็นคนที่น่ากลัวจะมาเอาตัวไป ขณะใกล้จะตาย ก็หายใจเข้าอย่างเดียว ๓ เฮือกอย่างแรง ตาจะเหลือค้ำขิ้นข้างบน

หากผู้ที่จะไปสุคติ จะมีอาการกระวนกระวายเล็กน้อย หรือมีอาการสงบ อาจพูดว่า เห็นคนแต่งกายสวยงามจะมารับเอาตัวไป ตนเองจึงมีใบหน้ายิ้มแย้ม หายใจเข้า ๓ เฮือกอย่างแผ่วเบา อาจทิ้งรอยยิ้มอย่างมีความสุข ไว้ให้ผู้อยู่ใกล้ ๆ เห็นได้

๑๑. ธรรมเนียมปฏิบัติ ต่อผู้ล่วงลับไปแล้ว

หลังจากที่ญาติมิตรล่วงลับไปแล้ว มีสิ่งที่คุณเป็นอยู่ต้องศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ตาย คือ การปฏิบัติตามธรรมเนียมของท่านผู้รู้ที่สมบูรณ์ (ลัทธิพญานพพุทธเจ้า) คือ

๑๑.๑ ไม่พึงสวดอ้อนวอนให้ไปดี หรือสาปแช่งให้ผู้ตายไปไม่ดี¹

ในบางลัทธิศาสนา มีการสวดอ้อนวอนให้ผู้ตาย เพื่อหวังให้ผู้ตายไปแล้ว ได้ไปอยู่ร่วมกับเทพเจ้าของตน หรือไม่ก็สวดสาปแช่งศัตรูให้ไปสู่อบาย ซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นนอกจากจะไม่เป็นประโยชน์ ยังทำให้จิตใจผู้ทำเศร้าหมองด้วยโมหะอีกด้วย เพราะผู้ทำกรรมใดไว้ในโลกนี้ก็ย่อมต้องเสวยผลแห่งกรรมที่ตนทำเองทั้งในโลกนี้และโลกหน้า การทำเพียงสวดอ้อนวอนจึงไม่มีประโยชน์อะไร (ดูในกฎมกสูตร)

๑๑.๒ พึงทำบุญอุทิศให้

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ถือว่าเป็นหน้าที่หนึ่งของคนที่ยังเป็นอยู่ที่เดียว² เป็นสิ่งที่คนทุกชาติทุกศาสนาควรศึกษาไว้ให้ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในภูมิอื่น (เวณมมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน) ย่อมไม่มีการทำมาหากินเลย ผู้ล่วงลับไปจะมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับกรรมดีกรรมชั่วที่ตนเองกระทำตอนเป็นมนุษย์ และเพราะอาศัยการทำบุญอุทิศให้ของผู้ที่ยังเป็นอยู่ในโลกมนุษย์นี้เท่านั้น³ และการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับก็ต้องทำกับผู้รับที่มีศีลมีธรรมเท่านั้น เช่น พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เข้าถึงพระรัตนตรัย บุญนั้นจึงจะถึงแก่ผู้ตายไปอย่างแน่นอน ตามภูมิตามกำเนิดที่สามารถรับผลบุญที่อุทิศให้⁴ แต่ถ้าทำกับผู้รับที่ไม่มีศีลธรรม บุญก็จะไม่ถึงแก่ผู้ตาย⁵

¹ ส.สพ. ฎมกสูตร (ไทย) 29/189

² อจ.ปญจก.อาทียสูตร (ไทย) 36/94 / พุ.สุต.อ.มกคสูตร (ไทย) 47166

³ พุ.ปุ. ตีโรกขทตสูตร (ไทย) 39/276

⁴ อจ.ทสก. ชาณสโตณีสสูตร (ไทย) ๑๑ 38/435-40

⁵ พุ.เปตวัตต อ.อุพเสฎฐีเปต (ไทย) 49/223

ส่วนกิจอื่น เช่น การร้องไห้คร่ำครวญ การแสดงอาการเศร้าโศก การสวดอ้อนวอนฝากกับเทพเจ้า การเล่นเกมหรือพนัน เป็นต้น ซึ่งบางท้องถิ่นยังนิยมทำกันจนเป็นประเพณี เป็นต้นว่ามีการ

จ้างนักร้องมาร้องเพลงเศร้า เช่น มอญครวญ มอญร้องไห้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า **ไม่สมควรทำเลย** เพราะไม่มีประโยชน์อะไรทั้งแก่ผู้เป็นอยู่และผู้ตาย มีแต่จะสิ้นเปลืองไป และเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี นอกจากไม่ได้บุญกุศลอะไรแล้ว ช้ำร้ายยังทำจิตใจให้เศร้าหมองด้วยบาปอกุศลทั้งฝ่ายคนเป็นอยู่ และผู้ที่ตายไปด้วย¹ เพราะทำไปด้วยความเห็นผิด เข้าใจผิด

๑๑.๒.๑. วิธีอุทิศบุญ ให้ถึงแก่ผู้ตาย

นอกจากนี้ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถายังแสดงว่า ทักขิณา คือ ผลบุญที่ญาติสาโลหิตอุทิศให้ ย่อมสำเร็จผลให้เป็นสมบัติ มีอาหาร ที่พัก เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แก่ผู้ล่วงลับในขณะนั้นได้ ก็ด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ² คือ

- ๑.) ด้วยการถึงพร้อมแห่งทักษิณายบุคคล เช่น พระภิกษุ สามเณร ผู้มีศีลบริสุทธิ์
- ๒.) ด้วยการอุทิศของทายกทั้งหลาย
- ๓.) ด้วยการอนุโมทนาด้วยตนเองของเปรตทั้งหลาย

¹ บุ.บุ. ตีโรกาทาสูต (ไทย) 39/276

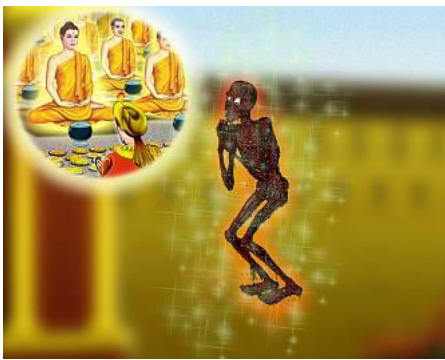
² บุ.บุ.อ. ตีโรกาทาสูต (ไทย) 39/291

1. ถวายทานแก่พระภิกษุ

2. ทายกกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

3. เปרטอนุโมทนาบุญ

4. เปרטเปลี่ยนอัตรภาพเป็นเทพบุตรทันที

ในองค์ประกอบทั้ง ๓ นั้น องค์ที่ ๑ และ ๒ ขาดไม่ได้ ส่วนองค์ที่ ๓ ขาดได้ เพราะแม้เปרטจะไม่อนุโมทนาบุญด้วยตนเอง บุญที่ญาติอุทิศให้ก็ยังคงไปถึงได้บ้าง¹

หากมีผู้สงสัยว่า เปิร์ตจำพวกไหนบ้าง ที่สามารถได้รับผลบุญที่หมู่ญาติอุทิศให้ พระอรรถกถาจารย์ ตอบว่า

“ฐานะใด ตรัสไว้ว่า คู่ก่อนพรหมณ์ ทานนั้น ย่อมสำเร็จผลแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่ในปิตติวิสัยใด ปิตติวิสัยนั้นแล เป็นฐานะดังนี้ ทักษิณาที่สำเร็จผลในฐานะนั้น อันแตกต่างกันโดยประเภทแห่งเปิร์ตมี **ขุปปิปาสิกเปิร์ต วันตาสาเปิร์ต ปรัตตคุปชีวีเปิร์ต และนิชฌามัตถิก**

¹ ขุ.เปต.อ. นันทกเปตวัตถุที่ ๓ (ไทย) 49/516

เปรต เป็นต้น ก็ทราบว่า ย่อมสำเร็จผลโดยฐานะ”¹ สรุปคือ เปรตทุกจำพวกสามารถได้รับ
ผลบุญที่ญาติมิตรอุทิศให้ได้

ข้อที่ควรคำนึงของผู้จะตาย !

จากข้อความข้างต้นนี้ มีสิ่งที่น่าพิจารณาอยู่ว่า ถ้าผู้ตายสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่เคย
ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาเลย หรือศึกษาแต่ผิวเผิน เพราะความไม่ใส่ใจ ไม่ทุ่มเทในการ
ประกอบบุญกุศลในโลกนี้ เมื่อละโลกไปแล้ว แม้มีผู้อุทิศส่วนกุศลให้ แต่ตนอนุโมทนาบุญไม่
เป็น ก็ย่อมไม่ได้รับส่วนบุญเท่าที่ควร นี่เป็นข้อผิดพลาดของตน คือ ผู้ตายข้อที่ ๑

หรือลูกหลานทะเลาะกันเรื่องแบ่งสมบัติ ซึ่งเราได้เห็นได้ยินกันอยู่ทั่วไป พ่อแม่จวน
ตาย ลูกหลานแย่งสมบัติกัน บางที่ฆ่ากันตายก่อนพ่อแม่
ก็มี ตนเองก็ต้องมาทุกข์ใจก่อนตาย เพราะสมบัติของ
ตนเป็นเหตุ เมื่อตายไป จึงไม่มีใครอุทิศส่วนกุศลให้เลย
เพราะตนเองมิได้คบหากับบัณฑิตทางธรรม และไม่เคย
ทำแบบอย่างเช่นนี้ไว้ให้ลูกหลานดูเลย นี่เป็น
ข้อผิดพลาดของตน ข้อที่ ๒

ญาติไม่ทำบุญให้ ก็อดเหมือนเดิม

และข้อสุดท้าย แม้บุตรธิดาทำบุญอุทิศให้ แต่ทำไม่ถูกเนื้อหาบุญ² เช่น ทำบุญกับผู้
ทุศีล มีความเห็นผิด ไม่เชื่อกรรม ผลของกรรม นรกสวรรค์ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะสมัยที่ผู้ตาย
ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ก็ไม่เคยศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาเลย ไม่เข้าหาพระภิกษุ สามเณร
ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งสามารถชี้แจงโลกนี้โลกหน้าได้กระจ่างชัด แต่กลับไปคบหา
นักบวชอื่น หรือพระภิกษุ และพุทธศาสนิกชนที่ไม่เชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้า จึงไม่ฉลาดในวิธี

1 บ.พ.อ. ติโรกษาทศต (ไทย) 39/299

2 บ.เป. จุฬเสฏฐีเปตวัตถุ (ไทย) 49/222

อุทิศส่วนกุศล บุตรธิดาจึงได้แบบอย่างที่ไม่ถูกต้องตามตนเอง เมื่อถึงคราวต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย จึงทำไม่ถูกต้องวิธีเช่นกัน นี่ก็เป็นผู้ผิดพลาด ข้อที่ ๓ ของผู้ตาย

ลูกสาวทำบุญกับผู้มีไข้เนือานาบุญและอุทิศให้เปรตบิดา

เปรตบิดาอนุโมทนา แต่ไม่ได้บุญจึงอดเช่นเคย

๑๑.๒.๒. วันและสถานที่ ที่ควรทำบุญให้เป็นพิเศษ

วันหรือโอกาสที่ควรทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นพิเศษที่คนสมัยโบราณผู้มีปัญญานิยมทำกัน ตามภูมิรู้ ภูมิธรรม ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาจากอดีต ด้วยความพากเพียรทางจิตอันประกอบไปด้วยเหตุผลที่ตนเห็นมาเอง มิใช่เป็นเพียงแต่ความเชื่อ แต่ปัจจุบันเหตุผลดังกล่าวได้หายสาบสูญไป จึงเหลือเพียงความเชื่อตามปัญญาของคนสมัยโบราณ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นประเพณีนิยมที่ดีงาม ที่น่าทำสืบ ๆ กันไป เพื่อเป็นแบบแผน

นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรม

ทำบุญอุทิศให้

ให้กับอนุชนรุ่นหลัง วันสำคัญดังกล่าว ได้แก่ วันพระ วันครบรอบวันตาย ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน การทำบุญในสถานที่เกิดอุบัติเหตุ ซึ่งมีเหตุผลดังต่อไปนี้

๑.) **วันพระ** เฉพาะวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันที่ยมโลกนรก หยุดทณฑ์ทรมานให้สัตว์นรก ๑ วันโลกมนุษย์ สัตว์นรกมีทุกขเวทนาเบาบางลง จึงมีโอกาสระลึกถึงบุญกุศลที่ตนทำ และอนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้ได้เต็มที่ ส่วนญาติที่เกิดเป็นเทวดา ก็จะนิยมมาฟังธรรมในวันพระ และตรวจดูการทำบุญกุศล และอนุโมทนาบุญ กับผู้ที่ทำความดีในโลกนี้¹

ดังนั้นญาติหรือมิตรสหายที่อยู่ในโลกนี้ จึงควรสละเวลามาทำบุญในวันพระ ให้กับผู้มีอุปการคุณของตนเอง เพื่อเป็นแบบแผนที่ดีงาม ให้กับอนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะบุตรธิดาของตน เพราะเมื่อถึงคราวตนเองละโลกนี้ไปแล้ว บุตรธิดาก็จะได้ทำบุญอุทิศให้บ้าง หากเราไม่ทำเป็นแบบอย่างไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว ก็จะไม่มีความสุขในภพหน้า และไม่มีใครอุทิศส่วนบุญให้ด้วย

๒.) **วันครบรอบวันตาย ๗ วัน**

ในกรณีที่ผู้ตายไปแล้ว เป็นผู้ที่ทำกรรมดีและชั่วไม่มากพอ บุญบาปที่ตนทำในโลกนี้ ยังไม่ส่งผลในทันที ผู้ตายจะวนเวียนอยู่ ๗ วัน เพื่อให้มีโอกาสระลึกถึงบุญกุศลได้ และเจ้าหน้าที่ยมโลก (กุมภภัณฑ์) กำลังผลัดเปลี่ยนเวรกัน ระหว่างที่รอเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะพาตัวไปยมโลกนรก หากผู้ตายระลึกถึงบุญกุศลที่ตนเคยทำได้ หรือ หากญาติมิตรทำบุญอุทิศให้อย่างถูกต้อง และอนุโมทนาบุญ ผลบุญนั้นก็พอไปเกิดในที่ดี ๆ โดยไม่ต้องไปยมโลกนรก อสุสทนรก หรือมหานรก อนึ่ง ผู้ตายที่ทำบาปกรรมไว้ เมื่อครบ ๗ วัน ผู้ตายต้องกลับมา ณ สถานที่ตาย หากเห็นญาติมิตรทำบุญให้ ก็จะอนุโมทนาบุญ และจะไปสู่สุคติได้

---

¹ อ.ติก.อ.ปฐมราชสูตร (ไทย) 34/163

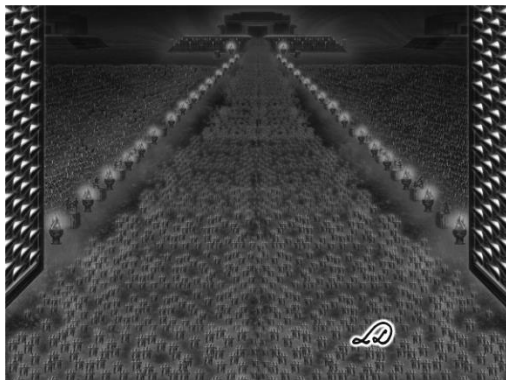
วนเวียนหาญาติที่ตนรู้จัก

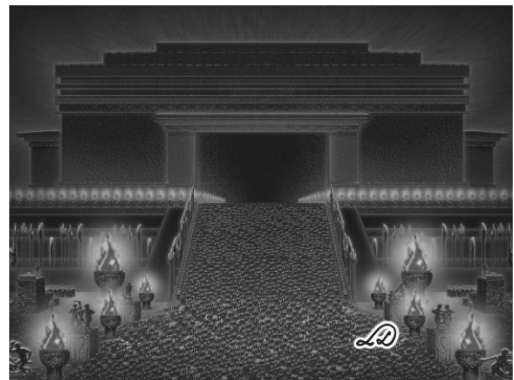
กลับสถานที่ตาย

๓.) **วันครบรอบวันตาย ๕๐ วัน**

ในกรณีที่ผู้ตายถูกเจ้าหน้าที่ยมโลกพาไปยมโลกแล้ว ช่วงระหว่างเวลา ๕๐ วัน หลังตาย คือ ช่วงเวลาที่ผู้ตายกำลังรอคอยลำดับคิวการพิพากษา ตั้งแต่ถูกลากตัวไปจากมนุษย์โลก ผ่าน ประตูยมโลก อยู่หน้าลาน รอขานชื่อ เพื่อเข้าพบพระยายมราช

ผ่านประตูที่ 1

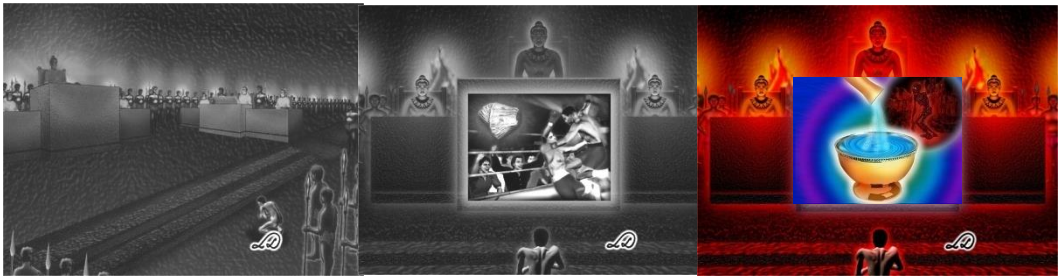
หน้าวิหารพระยายมราช

*พระยายมราช คือ เทพชั้นเจ้าตุ่มหาราชิกา ประเภทหนึ่งที่มีกรรมเกี่ยวพันด้านกฎหมาย ชอบตัดสินคดีความด้วยความซื่อสัตย์ ตอนสมัยเป็นมนุษย์ชอบทำบุญ หรือเมื่อทำบุญก็ตั้ง ความปรารถนาไว้

๔.) **วันครบรอบวันตาย ๑๐๐ วัน¹**

ช่วงเวลาระหว่าง ๕๑ ถึง ๑๐๐ วัน คือ ช่วงกำลังถูกพิพากษา พระยายมราชจะชักถาม ความประพฤติตอนสมัยเป็นมนุษย์ และจะส่งไปเกิดเป็นอะไรต่ออะไร เช่น ไปเกิดในยมโลก อุตสหนรก และมหานรก, เป็นเปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน ไปเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา ตามกรรม ที่ปรากฏ เป็นภาพหน้าบัลลังก์ของพระยายมราช ช่วงนี้ถ้าญาติอุทิศบุญให้ก็ยังรับบุญได้

พาพบพระยายมราช

ชักถามสัตว์นรกหน้าบัลลังก์

สัตว์นรกอนุโมทนาบุญที่ญาติอุทิศให้

นี่เป็นหลักการส่วนใหญ่ มีใช้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นญาติมิตรผู้ยังเป็นอยู่ในโลกมนุษย์จึง ควรศึกษาวิธีอุทิศส่วนกุศลให้ถูกวิธี และรีบทำบุญทุกบุญอย่างเต็มกำลัง และอุทิศส่วนกุศลให้ใน วันดังกล่าว

นักศึกษาคควรเทียบเคียงดู เรื่องการไปเกิดใหม่ตามแนวความเชื่อของทิเบต ที่ได้อ้างอิงไว้ ด้านท้ายแล้ว

¹ ม.อ. เทวทูตสูตร (ไทย) 23/190

พระสูตรและตำราที่อ้างอิง

๑. อนุกัมปกสูตร¹ : ว่าด้วย กุณณาธรรมของเจ้าอาวาส

[๒๓๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ ยังกฤหัสถ์ให้สมาทานในอธิศีล ๑, ให้ตั้งอยู่ในธรรมทัตนะ ๑, เข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้ป่วย แล้วย่อมให้สติว่า ท่านทั้งหลายจงตั้งสติ ให้ตรงต่อพระรัตนตรัย ก็เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่าง ๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุหมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่าง ๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญเป็นสมัยทำบุญ ๑, ย่อมฉันโภชนะที่พวกคฤหัสถ์ถวายจะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง ๑, ไม่ยังศรัทธาไทยให้เสียไป ๑, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์

๒. ติโรกฐตสูตร² : โลกหน้า ไม่มีการประกอบอาชีพ และการร้องไห้ เป็นต้น ก็ไม่มีประโยชน์

๓. ชาณุตโตสนสูตร³ : ว่าด้วยภูมิที่รับบุญได้ และที่รับบุญไม่ได้

---

¹ อ.ป.ญจก.อนุกัมปกสูตรที่ ๕ (ไทย) 36/489

² บ.บ.ติโรกฐตสูตร (ไทย) 39/276

³ อ.จ.ทสก.ชาณุตโตสนสูตร (ไทย) ๑๑ 38/435-40

๔. ปฐมราชสูตร¹ : ว่าด้วย เทวดาตรวจดูการทำดีของมนุษย์ในวันพระ และจดบัญชีบุญ ทั่วโลกลบลดตรวจโลก

[๔๗๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในดิถีที่ ๘ แห่งปักข์ พวกอำมาตย์บริวารของมหाराชทั้งสิ้น เทียวดูโลกนี้ ดิถีที่ ๑๔ แห่งปักข์ พวกบุตรของมหाराชทั้งสิ้น เทียวดูโลกนี้ วันอุโบสถ ๑๕ คำนั้น มหाराชทั้งสิ้น เทียวดูโลกนี้ด้วยตนเอง (เพื่อสำรวจ) ว่าในหมู่มนุษย์ คนที่ถือกุศลมารดาบิดา บำรุงสมณพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อธิษฐานอุโบสถ ถือปฎิชาครอุโบสถ ทำบุญมี จำนวนมากอยู่หรือ ถ้าในหมู่มนุษย์ คนที่ถือกุศลมารดาบิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนน้อย มหाराช ทั้งสี่ก็บอกแก่คณะเทวดาดาวดิงส์ผู้หนึ่งประชุมในสุธัมมาสภาว่า ข้าแต่ท่านผู้บริสุทธิทั้งหลาย ใน หมู่มนุษย์ คนที่ถือกุศลมารดาบิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนน้อย เพราะข้อที่บอกนั้น คณะเทวดา ดาวดิงส์ก็เสียใจ (บ่นกัน) ว่า ทิพกายจักเบาบางเสียละหนอ อสุรกายจักเต็มไป แต่ถ้าในหมู่ มนุษย์ คนที่ถือกุศลมารดาบิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนมาก มหाराชทั้งสี่ก็บอกแก่คณะเทวดา ดาวดิงส์ ณ สุธรรมสภา ว่า ข้าแต่ท่านผู้บริสุทธิทั้งหลาย ในหมู่มนุษย์ คนที่ถือกุศลมารดาบิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนมาก เพราะข้อที่บอกนั้น คณะเทวดาดาวดิงส์ก็ชื่นชม (แสดงความยินดี) ว่า ทิพกายจักบริบูรณ์ละพ่อคุณ อสุรกายจักเบาบาง

๕. อรรถกถापฐมราชสูตร

ในวัน ๘ คำ ท้าวสักกเทวราชทรงบัญชาท้าวมหाराชทั้ง ๔ ว่า ท่านทั้งหลาย วันนี้เป็นวัน ๘ คำ ท่านทั้งหลายจงท่องเที่ยวไปยังมนุษย์โลก แล้วจดเอาชื่อและโคตรของมนุษย์ ที่ทำบุญมา ท้าวมหाराชทั้ง ๔ นั้น ก็กลับไปบัญชาบริวารของตนว่า ไปเถิดท่านทั้งหลาย ท่านจงท่องเที่ยวไป ยังมนุษย์โลก เขียนชื่อและโคตรของมนุษย์ ที่ทำบุญลงในแผ่นทองแล้วนำมาเถิด บริวาร เหล่านั้นทำตามคำบัญชานั้น

มนุษย์ทั้งหลายทำบุญมีประการต่าง ๆ มีการถึงสรณะ รับนิจศีล บูชาด้วยดอกไม้ พัง ธรรม ตามประทีปพันดวง และสร้างวิหาร เป็นต้น เทวดาเหล่านั้น ท่องเที่ยวไปอย่างนี้แล้ว

---

¹ อจ.ตัก.ปฐมราชสูตร (ไทย) 34/163

เขียนชื่อและโคตรของมนุษย์ ผู้ทำบุญลงในแผ่นทอง แล้วนำมาถวายท้าวมหาราชทั้ง ๔ โอรสของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท่องเที่ยวไปตรวจดู เพราะถูกท้าวมหาราชทั้ง ๔ ส่งไปตามนัยก่อน

อำมาตย์ของท้าวมหาราชทั้ง ๔ เข้าไปยัง คาม นิคม และราชธานี เหล่านั้น ๆ ก็เทวดาที่อาศัยอยู่ตาม คาม นิคม และราชธานี เหล่านั้น ๆ ทราบว่า อำมาตย์ของท้าวมหาราชทั้งหลายมาแล้ว ต่างก็พากันถือเครื่องบรรณาการ ไปยังสำนักของเทวดาอำมาตย์เหล่านั้น.

เทวดาอำมาตย์เหล่านั้น รับเครื่องบรรณาการแล้ว ก็ถามถึงการทำบุญของมนุษย์ทั้งหลาย ตามนัยที่กล่าวไว้ว่า ท่านผู้วิรุฑ์ทั้งหลาย มนุษย์จำนวนมากยังถือกุลมารดาอยู่หรือเมื่อเทวดาประจำ คาม นิคม และราชธานี รายงานว่า ใช่แล้ว ท่านผู้วิรุฑ์ในหมู่บ้านนี้ คนโง่และคนโง่ยังทำบุญอยู่ ก็จดชื่อและโคตรของมนุษย์เหล่านั้นไว้แล้วไปในที่อื่น

ต่อมาในวัน ๑๔ คำ แม่บุตรของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ก็ถือเอาแผ่นทองนั้นแล้วท่องเที่ยวไป จดชื่อและโคตรตามนัยนั้นนั่นแล

ในวัน ๑๕ คำ อันเป็นวันอุโบสถนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ก็จดชื่อและโคตรลงไปแผ่นทองนั้นนั่นแล้วตามนัยนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้นทราบว่า เวลานั้นมีมนุษย์น้อย เวลานั้นมีมนุษย์มาก ตามจำนวนแผ่นทอง

๖. กิจกรรมของชาวสวรรค์ในวันพระ ๑๔ คำ, ๑๕ คำ* 1

(ดูในเรื่องภูมิวิทยา ตอนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์)

---

1 จากรายการ โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา : รายการธรรมะผ่านดาวเทียม

แนวคิดเรื่อง “บาร์โด” การตายและการเกิดใหม่ ของทิเบต

“ บาร์โด ” หมายถึง การเปลี่ยนผ่าน หรือช่องว่างระหว่างสถานที่สิ้นสุดลงกับอีกสถานที่การณ์หนึ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น “ บาร์โด ” ประกอบด้วย ๒ คำ คือ (๑) บาร์แปลว่า ในระหว่าง (๒) โด แปลว่า ถูกระงับ หรือถูกโยน

“ บาร์โด ” คือ ภาพของชีวิตตั้งแต่เกิดไปจนถึงตาย แล้วถือกำเนิดในภพใหม่ ความหมายที่นิยมใช้โดยทั่วไป หมายถึง **สภาพของอันตรภพ เป็นโลกที่อยู่ระหว่าง ความตายกับการเกิดใหม่ จุดพักระหว่างชาตินี้ กับชาติหน้า เป็นโลกของจิต หรือวิญญาณ โดยเฉพาะ** ดูเหมือนทิเบตกำลังบอกว่า นอกจากจะพยายามติดต่อกับมารดาบิดาในอนาคตแล้ว วิญญาณในบาร์โด พยายามเชื่อมตัวเองเข้ากับแสงชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นแสงประจำตระกูล พระธยานีพุทธะ กล่าวคือ

แสงสีน้ำเงิน	ประจำตระกูลโทสะ	ของพระธยานีพุทธอัชโฆภยะ
แสงสีขาว	ประจำตระกูลโมหะ	ของพระธยานีพุทธไวโรจนะ
แสงสีแดง	ประจำตระกูลราคะ	ของพระธยานีพุทธอมิตาภะ
แสงสีเหลือง	ประจำตระกูลจินดามณี	ของพระธยานีพุทธรัตนลัมภวะ
แสงสีเขียว	ประจำตระกูลสมยะ	ของพระธยานีพุทธโอมลัททิ

เมื่อวิญญาณเชื่อมตัวเองเข้าได้กับแสงชนิดใด ย่อมหมายถึงว่าจะต้องไปเกิดในภพที่อยู่ในอาณาเขตของพระยานีพุทธะพระองค์นั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ กรรมที่ได้สั่งสมไว้ในขณะก่อนตาย “ บารโธ ” (สังสารวัฏ แบบทิเบต) จึงเกี่ยวข้องกับวิญญาณ แสงสี และพระยานีพุทธะ

ในอंत्रภพ (บารโธ) นี้ จิตหรือวิญญาณ มีบทบาทโดดเด่นเคลื่อนที่ไปได้โดยไม่มีขอบเขต แต่ทิศทางการเคลื่อนที่ของจิตวิญญาณ ก็จะถูกกำหนดโดยกรรมเก่า **กายที่ปรากฏในอंत्रภพ (บารโธ) เป็นกายทิพย์ มีอายตนะครบ แต่เบาโปร่งใส และเคลื่อนที่ได้** ชาวทิเบตเชื่อว่า เมื่อวิญญาณเคลื่อนออกจากร่างกาย เคลื่อนย้ายของวิญญาณ แบ่งเป็น ๔ ระยะ คือ

- ระยะที่ ๑ ใช้เวลา ๓ วัน
- ระยะที่ ๒ ใช้เวลา ๕ วัน
- ระยะที่ ๓ ใช้เวลา ๙ วัน
- ระยะที่ ๔ ใช้เวลา ๓๔ วัน

วิเคราะห์จากข้อมูลในตำราทิเบต ดูเหมือนว่า ประมาณวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ หลังจากตาย เป็นช่วงที่วิญญาณของมนุษย์ จะถูกลงโทษจากบาปอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ วิญญาณต้องชดใช้บาปอกุศลกรรมที่ทำให้หมดก่อน ที่จะไปเกิดในภพใหม่ ไม่มีสิทธิแสวงหาภพที่จะไปเกิดใหม่ แต่ต้องก้มหน้ารับกรรมชดใช้ความผิด “ วิญญาณที่จะไปเกิดในภพใหม่ ต้องเป็นวิญญาณที่บริสุทธิ์ ” นี่เป็นอีกมุมมองหนึ่ง อีกมุมมองหนึ่ง คือ วิญญาณที่จะไปเกิดสุคติภพ หรือทุคติภพ มีความชัดเจนว่าเหมาะที่จะไปเกิดในภพนั้นจริง ๆ ช่วงเวลาที่อยู่ในบารโธ อาจเป็นช่วงเวลาบังคับตามกฎธรรมชาติ ซึ่งต้องมีกระบวนการตัดสินสิ่งที่วิญญาณทำมา

ระยะที่ ๔ เป็นระยะที่สำคัญ ตกอยู่ในช่วงประมาณ ๑๕-๑๘ วัน หลังจากที่ยังมีวิญญาณเคลื่อนออกจากร่างกาย เพราะวิญญาณได้ชดใช้บาปอกุศลกรรมหมดสิ้นแล้ว มีสิทธิที่จะแสวงหาภพใหม่ ระยะเวลาที่ใช้ในการแสวงหาภพใหม่อาจไม่ถึง ๓๔ วัน แต่จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับกำลังบุญกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน

โดยสรุปก็คือว่า ระยะเวลาที่อยู่ในอันตราย “บาร์โด” ใช้เวลาโดยเฉลี่ย ๔๙ วัน แต่ก็ขึ้นอยู่กับกำลังกรรม จิตวิญญาณบางดวง อาจติดอยู่ในอันตรายเป็นปีไม่ได้พูดไม่ได้เกิด

เราต้องคอยในอันตราย (บาร์โด) จนกว่ากรรมของเราจะสามารถติดต่อเชื่อมโยง กับบิดา มารดาในอนาคตได้ อันตราย (บาร์โด) จึงมีลักษณะเหมือนกับห้องพักของผู้เดินทางต่อ โดยสามารถพักอยู่ได้นานถึง ๔๙ วัน ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังชาติหน้า

แต่มีกรณีพิเศษที่ไม่ต้องรออยู่ในอันตราย คือ จิตวิญญาณที่มีแรงกรรมมาก ที่จะผลักดันให้เขาไปเกิดในชาติหน้า แรงกรรมในที่นี้รวมทั้งที่เป็นกุศลกรรม และ อกุศลกรรม ในกรณีที่ เป็น กุศลกรรม จิตวิญญาณจะถูกแรงกุศลกรรมมาหนุนส่งให้ไปเกิดในสุคติภพทันที ในกรณีที่ เป็น อกุศลกรรม จิตวิญญาณก็就会被แรงอกุศลกรรมหนุนส่งให้ไปเกิดในทุคติภพทันที เช่นกัน

แนวคิดเรื่อง “ บาร์โด ” ตรงกับแนวคิดเรื่อง “ อันตราย ” ของสำนักไวภาซิเกะ (สรวาสตีวาทีน) ถามว่า “ อะไร คือ อันตราย ? ” ไวภาซิเกะมีทรรศนะว่า ในกามภพ และ รูปภพ มีอันตราย กล่าวคือ เมื่อบุคคลตาย (จุติ) , ก่อนที่จะไปเกิด (ปฏิสนธิ) , ในภพต่อไป จะมีที่พักพิงอยู่ระหว่างชาตินี้กับชาติหน้า จิตหรือวิญญาณ (จิตจิต หรือ จุตติวิญญาณ) อาจพักอยู่ประมาณ ๗ วัน หรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับกำลังกรรม

คำว่า “ **ขึ้นอยู่กับกำลังกรรม** ” ในที่นี้ หมายถึง ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ถ้ากรรมดีมาก และมีความเข้มข้นย่อมมีพลังเหนี่ยวนำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์โดยเร็ว ถ้ากรรมชั่วมาก และมีความเข้มข้น ย่อมมีพลังเหนี่ยวนำให้ไปเกิดในอบาย ทุคติ และวินิบาต โดยเร็ว ข้อนี้ย่อมสมเหตุสมผล ความชัดเจนไม่ว่าจะในเชิงบวกหรือเชิงลบ ย่อมให้ผลชัดเจน ความกำกึ่งย่อมต้องผ่านกระบวนการตัดสินซึ่งน้ำหนัก จิตหรือวิญญาณ ที่สั่งสมกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม ไว้ในสัดส่วนเท่ากัน อาจจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินก่อนก็ได้ ทำให้ต้องอาศัยอยู่ในอันตรายสักระยะหนึ่ง

แนวคิดเรื่อง “ บาร์โด ” ของทิเบต อาจถูกสร้างขึ้นมาโดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ว่า **“ กุศลกรรม และอกุศลกรรม มีสัดส่วนเท่ากันจะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาโดยธรรมชาติ หรือองค์อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่ง ”** ข้อความหลายตอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อวิเคราะห์สรุปออกมาแล้ว มีนัยบ่งว่าจะมีกระบวนการเตือนความทรงจำอยู่ในระหว่างรอต่อ

มีวัตถุประสงค์ ให้ระลึกถึงสภาวะแห่งชีวิตทุกขณะจิต แต่ได้รับการวิจารณ์ว่า กำลังทำลายกระบวนการทำงานของจิตในวิถีปกติ ๑๗ ขณะ ตามคัมภีร์สายอภิธรรมของเถรวาท ที่เห็นว่า “ตายแล้วเกิดทันทีโดยไม่มีกรพัก อาจเกิดในครรรค์ ไข่ ไคล หรือเกิดผุดขึ้น ขึ้นอยู่กับกรรมที่สั่งสม การตาย คือ การที่อุปกรณ์ หรือช่องทางการทำงานของจิตเสื่อมสภาพ ทำให้กระบวนการทำงานของจิตสะดุดชั่วคราว แต่ก็กลับเข้าสู่สภาวะปกติอย่างรวดเร็ว ช่วงขณะจิตตาย (จุด) และเกิด (ปฏิสนธิ) เหมือนกับช่วงขณะจิตปกติทั่วไป” บาริเดถ้าจะมี ก็คือช่วงระหว่างขณะจิต แต่ละขณะจิตนั่นเอง

อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่อง การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย เช่น ประเพณีการทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย การทำบุญอย่างนี้อาจเป็นเพราะเชื่อว่า วิญญาณของผู้ตายยังไม่ไปเกิดในภพใหม่

ตามความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ความจริงความเข้าใจของทิเบต ก็มีส่วนถูกและสอดคล้องกับพุทธวจนะบ้าง เพราะไม่ว่าจะเรียกว่า รอเกิด (สัมภเวสีหรืออันตราย) หรือเกิดแล้ว ก็เชื่อว่าการปฏิสนธิ (เกิด) ทันทีแล้วเหมือนกัน เพียงแต่ว่าเกิดเป็นอะไรเท่านั้นเอง มติฝ่ายพระอรรถกถาจารย์ และนักอภิธรรม จึงไม่น่าจะคัดค้านค่อนข้างหนักแน่นเกินไป